

De

NUMMER 19 /// JAARGANG 88 /// 28 JUNI 2013

Reformatie

INSPIREREND KERK ZIJN

**Mensen zijn geen
handelswaar**

**Laat je niet
ophouden**

Oranjegevoel

Het onrecht van de slavernij

Bevrijding is er alleen in Christus

COLOFON

De Reformatie verschijnt om de andere week en is een uitgave van Stichting De Reformatie.

Bestuur drs. Bernard Bos (voorzitter),
Herman Rozemuller (penningmeester)

Kernredactie drs. Bas Luiten (hoofdredacteur),
drs. Heleen Sytsma - van Loo (eindredacteur),
drs. Bram Beute, drs. Janneke Burger- Niemeijer,
drs. Peter Hommes, drs. Erik Koning,
dr. Hans Schaeffer.

Brede redactie kernredactie plus dr. Erik de Boer,
dr. Ad de Bruijne, Jan Westert

Alle stukken voor de redactie bij voorkeur per e-mail: redactie@dereformatie.nl.
Eventueel per post naar Redactie De Reformatie, Fontanalaan 3, 5624 KN Eindhoven. Alles wat met (abonnementen)administratie te maken heeft naar info@dereformatie.nl of per post naar De Reformatie, Postbus 89, 7730 AB Ommen.

Opmaak IDD concept.communicatie.creatie | www.idd.nu

Druk Kon. BDU Grafisch bedrijf

Administratie

De Reformatie, postbus 89, 7730 AB Ommen
info@dereformatie.nl /// tel. 0529 - 43 88 90

Advertenties

Nico Postuma, tel. 0341 - 84 21 47,
tel. 06 - 139 959 05 /// adverteren@dereformatie.nl
Contracttarief op aanvraag

Abonnementen

€ 52,50 per jaar /// studenten € 19,50 ///
buitenland € 130,-
- abonnementsjaar loopt van 1 januari t/m
31 december

De Reformatie is op Daisy cd-rom verkrijgbaar bij de Chr. Blindenbibliotheek voor blinden en slechtzienden. Tel. 0341 - 56 54 99.

Zonder schriftelijke toestemming van de uitgever is het niet toegestaan artikelen uit dit blad over te nemen.

www.dereformatie.nl

Volg ons op Twitter
via #DeReformatie

LANGE PREKEN

TEKST: HELEEN SYTSMA, EINDREDACTEUR ///

Deze stelling kwam ik laatst ergens tegen: tieners die tot geloof komen, moeten leren om naar lange preken te luisteren. Het leuke van stellingen is natuurlijk dat je ze van alle kanten kunt benaderen door steeds op een ander onderdeel de nadruk te leggen.

Eén aanvieligroute naar deze stelling is dat hiermee wordt beweerd dat we de vorm van de kerkdienst tot norm hebben verheven en verwachten dat buitenstaanders – bekeerlingen en jongeren – zich aanpassen aan onze cultuur. Ook aan onze kerkcultuur. Dat is een hoge drempel die we daarmee hebben opgeworpen.

Dat levenslang Bijbelonderwijs voor een christen noodzakelijk is en dat de boodschap van het evangelie 's zondags verkondigd moet worden, staat buiten kijf. Maar de vorm waarin dat nu gebeurt, weerspiegelt doorgaans niet veel van de manier waarop we tegenwoordig communiceren. Paulus preekte ooit zo lang dat een jongere door slaap overmand uit het raam viel (zie Hand. 20:9). Maar juist hij schrijft dat hij 'voor de Joden ... als een Jood geworden' is om hen te winnen (1 Kor. 9:20). Hij paste dus zijn manier van leven en verkondigen aan aan de cultuur en de omgeving waarin zich op dat moment bevond. Zou de huidige preekvorm het overleven als wij voor de 21ste eeuw een 21ste eeuw

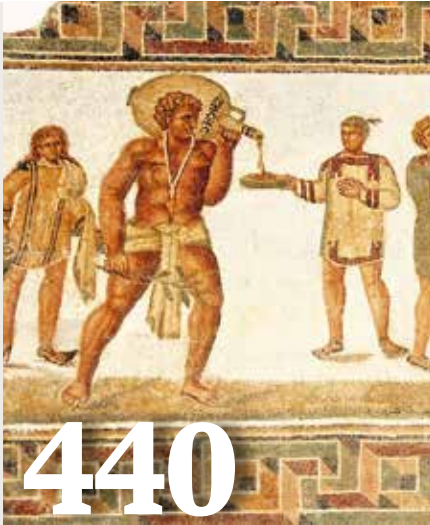
werden om hem te winnen voor het evangelie?

Vanuit een andere invalshoek lees ik in deze stelling dat naar preken luisteren noodzakelijk is – maar waarvoor dan? Niet om gered te worden in elk geval; om gered te worden is alleen geloof in Jezus Christus, de gekruisigde, nodig. Ja, waar geloof leidt tot dankbare gehoorzaamheid, en daar kun je trouwe kerkgang zeker onder scharen. Maar een (jonge) christen die moeite heeft met de gangbare inrichting van het kerkelijk leven en zich daar maar moeilijk aan kan conformeren, is geen halve christen. Je bent niet pas gearriveerd in Gods koninkrijk als je gedrag aan bepaalde maatstaven voldoet. Die maatstaven hanteerden de Farizeeën ook, en zij waren ver van het koninkrijk verwijderd.

Het eerstvolgende nummer van De Reformatie verschijnt na de zomerstop, D.V. op 9 augustus a.s.
Het thema daarvan is: christen zijn op je werk.

IN DIT NUMMER

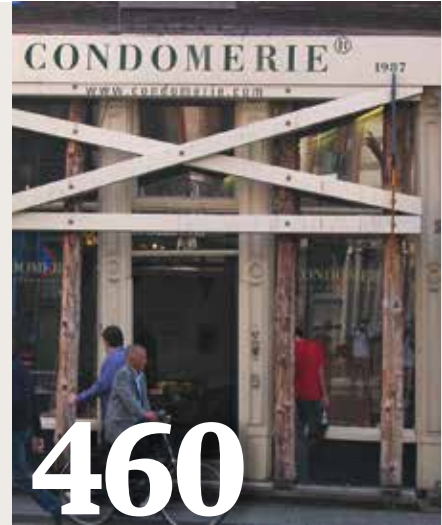
GEEN SLAVEN MEER

Slavernij als zodanig werd in het Nieuwe Testament niet als misstand gezien. De vraag is wat er van gelovige meesters wordt gevraagd. Hoeven zij hun slaven enkel menselijk te behandelen of wordt hun ook geboden hun slaven vrij te laten?

VRIJHEID VOOR CARRIÈRE-TIJGERS EN LOONSLAVEN

Soms voel je je gevangene van een systeem dat je niet zomaar kunt veranderen. Uit deze vorm van slavernij kun je ontsnappen als je beseft dat je identiteit niet vastligt in je positie in deze wereld of je status in dit systeem, maar in Christus.

MENSEN ZIJN GEEN HANDELSWAAR

Wie niet leert van de geschiedenis moet haar overdoen, wordt wel gezegd. 150 jaar geleden beseften de Nederlanders dat slavernij echt niet kon. Anno 2013 zijn er wereldwijd meer slaven dan ooit, naar schatting zo'n 27 miljoen. Doen we er wat aan?

EN VERDER

448 SURINAME: NIET LOS VAN HET SLAVERNIJVERLEDEN /// 451 'ZO ZIJN ZE' /// 453 UIT DE KERKEN ///
454 GEDENK DE SLAVERNIJ /// 456 VRIJ ADEMEN IN GODS WERELD (1) /// 458 BIJBELTAAL GELOOF ///
462 WANDELEN MET GOD ORANJEGEVOEL /// 464 NOG BETER DE KERKEN DIENEN /// 465 COLUMN ///
465 WWW.DEREFORMATIE.NL /// 466 VRIJ ADEMEN IN GODS WERELD (2) /// 467 BOEKENTIP TUSSEN
TEKST EN LEZER /// 468 NIEUWS- EN PERSBERICHTEN ///

Geen slaven meer

Paulus' boodschap over slavernij in het Nieuwe Testament

TEKST: DR. JOHN VAN ECK, THEOLOOG IN DE PKN EN AUTEUR VAN O.A. DE DELEN OVER HANDELINGEN EN KOLOSSENZEN/FILEMON IN DE CNT-REEKS ///

Als we in het Nieuwe Testament over slaven horen spreken, moeten we daarbij niet meteen denken aan de misstanden van de moderne slavernij die 150 jaar geleden afgeschaft werd. Ook in de oudheid waren er misstanden rond slaven, maar de slavernij als zodanig werd niet als een misstand gezien. Zij behoorde tot de gewone arbeidsverhoudingen.

Ook verrichtten slaven niet enkel zwaar handwerk. Een slaaf kon kinderoppasser of zelfs huisleraar zijn, zoals de 'pedagoog' waarmee Paulus in de brief aan de Galaten de aan Israël gegeven wet vergelijkt (Gal. 3:24 ev.). Functioneel gezien was de pedagoog, die slaaf kon zijn, baas over de in het huis geboren kinderen. Een slaaf kon zelfs rentmeester in dienst van een koning zijn, zoals we van de onbarmhartige dienstknecht uit de gelijkenis in Matteüs 18 kunnen aannemen. De statenvertalers hebben het woord dat tegenwoordig met 'slaaf' vertaald wordt, met 'dienstknecht' weergegeven, wat niet helemaal de lading dekt, maar waarmee men wel beter dan met 'slaaf' laat zien dat het om een voor de oudheid gewone arbeidsverhouding gaat. Aan de slaven uit de gelijkenis van de talenten uit Matteüs 25 worden grote sommen geld toevertrouwd, die ze in zelfstandigheid voor hun meester hebben te beheren. Veel slaven werden na bewezen diensten vrijgelaten, of hadden neveninkomsten

uit handel of arbeid waardoor ze zich vrij konden kopen. Wat de slaaf ontbeerde, was vrijheid. Hij was eigendom van de meester die hem gekocht had of in wiens huis hij was geboren en kon door diezelfde meester ook weer worden verkocht. Als 'levend gereedschap' behoorde hij bij de inboedel.

Humanisering In de eeuwen die aan het Nieuwe Testament voorafgingen, had zich geleidelijk aan een humanisering van de slavernij voorgedaan. Dat was met name onder invloed van de Stoïcijnen gebeurd. De wijsgeren van deze stroming legden nadruk op de eenheid van het menselijke geslacht. De slaven werden daar uitdrukkelijk bij gerekend. 'Vergeet niet dat degene die jij jouw slaaf noemt van hetzelfde zaad is voortgekomen, dat hij een plaats geniet onder dezelfde hemel, dat hij ademt, leeft, sterft, net als jij,' schrijft Seneca, die een tijdgenoot van Paulus was. 'Ga met je ondergeschikte om zoals je wilt dat

jouw superieur met jou omgaat,' voegt hij eraan toe, waarmee hij in de buurt van de gulden regel uit de Bergrede komt (Matt. 7:12). Een andere Stoïcijn, Epictetus, die zelf slaaf was, gaat er klaarblijkelijk vanuit dat het geregeld voorkomt dat slaven vrijgelaten worden; hij vindt het nodig om deze mensen op het hart te binden dat zij nooit mogen vergeten dat degenen aan wie zij nu de bevelen mogen geven, verwanten zijn, broeders van nature, afstammelingen van Zeus, de oppergod. Dit is de context waarbinnen Paulus predikt dat 'in Christus' het onderscheid tussen slaaf en vrije wegvalt (Gal. 3:28; Kol. 3:11). Paulus staat op grond daarvan een menselijke behandeling van slaven voor: 'Laat dreigementen achterwege, want u weet dat zij en u dezelfde Heer in de hemel hebben, en dat Hij geen onderscheid maakt' (Ef. 6:9).

Beroepsethiek De humaniseringsgedachten van de Stoïcijnse filosofen hebben niet tot kritiek op de slavernij als instituut geleid. Hoewel men een menselijke behandeling van slaven voorstond, werd de slavernij zelf niet als

'Als 'levend

gereedschap'

behoorde de slaaf

bij de inboedel'

In de oudheid werd slavernij als zodanig niet als een misstand gezien. Afbeelding: Mozaïekvloer, gevonden in Dougga, 3e eeuw na Christus. ///
Foto: Dennis Jarvis, Flickr.com

onmenselijk gezien. Hoe is dat in het Nieuwe Testament? Gaan de apostelen verder dan de Stoïcijnse filosofen, of laten ook zij de slavernij als zodanig ongemoeid?

Dat lijkt op het eerste gezicht inderdaad het geval. Petrus roept huisslaven op om lijden te verdragen en ook harde meesters te gehoorzamen (1 Petr. 2:18 ev.). Paulus lijkt hetzelfde te doen (Kol. 3:22 ev.: 1 Tim. 6:1 ev.). In de brief aan de gelovigen in Kolosse spoort hij gelovige slaven aan tot oprechte gehoorzaamheid, en om zo trouw te zijn in het dienen alsof het dienst aan Christus zelf betreft. Christus zal hen uiteindelijk ook belonen.

Zulke woorden komen op ons, die in een tijd leven dat individuele vrijheid als een van de grootste verworvenheden wordt gezien, wel heel bevestigend over. Maar dan vergeten we dat de slaaf hier voor het eerst van een eigen beroeps-ethiek werd voorzien, en dat het geloof

dat hij zijn arbeid voor Christus verricht hem verlost van zijn rechtenloze situatie. Het geloof geeft aan zijn arbeid zin. Hij kan nu ook een mens uit één stuk zijn. Hij hoeft geen liefde meer te huichelen voor iemand die hij haat.

Hoe ver de slaaf behoorde te gaan in zijn gehoorzaamheid vertelt het Nieuwe Testament niet. Wat als er dingen van hem gevraagd werden die ingingen tegen de normen van het christelijk geloof? We hadden het graag geweten.

Gelijkheid De vraag is wat er van gelovige meesters wordt gevraagd. Hoeven zij hun slaven enkel menselijk te behandelen of wordt hun ook geboden hun slaven vrij te laten? Dat zou, in christelijke kring althans, ook het einde van de slavernij als instituut betekenen.

Mijns inziens gaat wat Paulus de meesters in Kolossenzen 4:1 gebiedt verder dan enkel een aansporing slaven menselijk te behandelen. Aan de vertalingen is dat niet te zien: 'Doet [uw] dienstknec-

ten recht en gelijk,' lezen de statenvertalers. De Nieuwe Bijbelvertaling heeft: 'Geef uw slaven waar ze recht op hebben en wat redelijk is.' Dat 'geef ... waar ze recht op hebben' gaat in de goede richting, maar het is nog niet genoeg.

Om de weergave van Paulus' woorden scherp te krijgen,

moet allereerst het door de vertalingen aangevulde 'uw' weggelaten worden. Dan wordt het duidelijk dat de apostel hier een algemeen geldende regel voor de behandeling van slaven als zodanig wil geven: 'Geef slaven waar ze recht op hebben.' De uitdrukking die Paulus daar gebruikt, is dezelfde als die we in

*'Het geloof geeft
aan de arbeid van
de slaaf zin. Hij
kan zo een mens
uit één stuk zijn'*

Matteüs 20:4 in de gelijkenis van de werkers in de wijngaard aantreffen. Daar wordt tegen mannen die ingehuurd worden gezegd dat ze het loon zullen krijgen waar ze recht op hebben. Ook buiten de Bijbel wordt de uitdrukking met betrekking tot een rechtmatige beloning van geleverde arbeid gebruikt. 'Geef slaven het loon waar ze recht op hebben,' zegt Paulus dan tegen de meesters.

Dat hij dat ook werkelijk bedoelt, blijkt uit wat volgt: 'en geef ze de gelijkheid.' De statenvertalers blijven hier met 'gelijk doen' (bedoeld is: billijk en meedogend behandelen) in het vage. De Nieuwe Bijbelvertaling heeft: geef

hun 'wat redelijk is.' Ook dat blijft vaag. 'De' gelijkheid, staat er, met lidwoord. Dat is: de gelijkheid die in het geding is waar het gaat over slavernij, gelijkheid in politiek-maatschappelijke zin namelijk. Het woord dat met 'gelijkheid' is weergegeven, heeft ook buiten de Bijbel een politiek geladen betekenis, bijvoorbeeld waar het over de toekenning van burgerrechten aan nieuwkomers gaat.

Loon Dat de gebruikte woorden in vertalingen meestal worden afgezwakt, komt mede doordat men zich niet kon voorstellen dat een enkeling als Paulus, die voor een toen nog kleine minderheid schreef, een verandering in het

machtige Romeinse systeem zou kunnen bewerken. Dat kon hij ook inderdaad niet. Maar binnen de christelijke gemeente had hij wel invloed en niets verhindert hem om gelovige meesters te gebieden hun slaven loon uit te betalen, zodat die zich op termijn zouden kunnen vrijkopen. Wie weet waar dat ook maatschappelijk toe zou kunnen leiden als het evangelie zich verder verspreiden zou.

Een moeilijkheid bij het verstaan van deze woorden van Paulus is ook dat ze in het Nieuwe Testament alleen lijken te staan. Het is de enige plaats in het Nieuwe Testament waar over 'loon' en 'gelijkheid' voor slaven wordt gespro-

Onesimus was een jonge slaaf die van zijn meester Filemon was weggelopen.

De ontmoeting met Paulus had ertoe geleid dat Onesimus christen was geworden ///

ken. De overeenkomstige vermaning in de brief aan de Efeziërs gaat duidelijk minder ver. Daar is enkel van het achterwege blijven van dreiging sprake. Dat hoeft niet met elkaar te strijden. Wanneer men slaven loon gaat geven zodat ze zich op termijn vrij kunnen kopen, is er in ieder geval tijdelijk nog van een meester/slaaf-verhouding sprake. Ook in 1 Tim. 6:2 wordt met het bestaan van gelovige heren gerekend. Een andere mogelijkheid is dat bij de apostel sprake van groeiend inzicht is geweest.

Onesimus Paulus kende de Kolossen niet persoonlijk toen hij aan hen schreef. Hij had gehoord hoe zij tot geloof waren gekomen. Vanuit de gevangenschap waarin hij op dat moment verkeert, stuurt hij hun een brief om hen te bemoedigen. Als een van de bezorgers van de brief wordt Onesimus genoemd (Kol. 4:9). Met deze Onesimus, die zelf uit Kolosse afkomstig was, had Paulus een geschiedenis gehad, die we kennen uit de brief aan Filemon, de kortste en tegelijk meest persoonlijke brief die ons van de apostel is overgeleverd.

Onesimus was een jonge slaaf die van zijn meester Filemon was weggelopen. Het kan zijn dat hij dat voor zijn vrijheid heeft gedaan, en dat hij om zich te redden geld of andere zaken van Filemon had gestolen. In ieder geval had hij zijn meester schade berokkend (Filem.:18). Het kan ook zijn dat hij een meningsverschil met zijn meester had, en dat hij Paulus, die Filemon gekend moet hebben, om bemiddeling had gevraagd. Ook dat kwam voor in de oudheid. Hoe het ook zij, de ontmoeting met Paulus had ertoe geleid dat Onesimus

christen was geworden. Paulus ziet hem als een zoon en zou hem graag bij zich gehouden hebben tot steun in zijn gevangenschap. De schade die Filemon geleden heeft, wil hij zelf wel vergoeden. Maar de apostel wil niets buiten medeweten van Filemon doen. Daarom stuurt hij Onesimus met een briefje van zijn hand terug naar zijn meester.

Broeder Duidelijk is dat Paulus Onesimus *niet als slaaf* wil overnemen. Hij wil dat de jongeman vrijgelaten wordt. Nu Onesimus een broeder in Christus is geworden, moet Filemon hem ook als een broeder in het vlees behandelen, vindt Paulus (Filem.:16, Statenvertaling). Als een broer uit hetzelfde gezin dus, dat wil zeggen: als een gelijke. Mogelijk heeft Paulus door de ontmoeting met Onesimus het onrechtmatige van de slavernij als zodanig ingezien en heeft hij dáárom in de brief aan de Kolossen – misschien wel voor het eerst – gesproken zoals hij heeft gesproken.

Het woord ‘broeder’ dat hij in verband met Onesimus tegenover ‘slaaf’ stelt – Onesimus is van slaaf tot broeder geworden (Filem.:16) –, heeft wortels in het Oude Testament. Het was onmogelijk dat een Israëliet een mede-Israëliet, een ‘broeder’, tot slaaf zou hebben (Neh. 5:1 ev.).

Iemand die door schulden in slavernij geraakt was, moest vrijgelaten worden als het zevende jaar, het jaar van de vrijlating, werd afgekondigd (Deut. 15:1 ev.). Zulk recht zat diep geworteld bij Paulus, die zijn leven lang een man van de wet was. (‘Ik *ben* een Farizeeër,’ zegt

hij ook als christen, niet ‘was’; Hand. 23:6.) Ook Philo, een Joodse Bijbeluitlegger uit die tijd, zag slavernij als onrecht. Mogelijk heeft de situatie van de weggelopen Onesimus Paulus ervan bewust gemaakt dat wat in de wet voor broeders uit Israël gold in Christus voor alle mensen zou moeten gelden.

Onrecht Het loont de moeite het briefje aan Filemon te lezen en te herlezen. Hoe meer men van de boodschap ervan doordrongen raakt, des te duidelijker wordt het dat de gelijkheid van slaaf en vrije in Christus vrijlating als consequentie *moet* hebben. Als apostel heeft Paulus de vrijheid om Filemon op te dragen om te doen wat hij moet doen, maar hij gaat er vanuit dat Filemon het wel uit liefde zal willen doen, en uit meeleven met de gevangen apostel (Filem.:8,9). Intussen draait Paulus vriendelijk maar strak de duimschroeven aan en aan het eind kan Filemon niet anders dan de weggelopen slaaf, die nu ‘broeder’ in Christus geworden is, ook als ‘broer’, dus als gelijke, behandelen. Jammer dat Paulus’ gebod toen de

‘De gelijkheid van

slaaf en vrije in

Christus móet

wel vrijlating als

consequentie hebben’

christenen een meerderheid begonnen te vormen, niet heeft doorgezet. De slavernij is bij de kerstening van het Romeinse rijk niet afgeschaft. Pas eeuwen later is zij een stille dood gestorven. Ook voor herleving van het instituut heeft het christendom de wereld niet kunnen behoeden.

Intussen bleef het briefje aan Filemon – mét de oudtestamentische wetten – in de Bijbel staan, zodat niemand, in welke eeuw ook, kan zeggen dat hij niet kon weten dat in Gods ogen slavernij onrecht is.

Vrijheid voor carrière-tijgers en loonslaven

TEKST: PIETER KLEINGELD, PREDIKANT VAN DE NGK MAASSLUIS EN MISSIONAIR CONSULENT VAN DE NGK ///

Aristoteles schreef: een slaaf is een levend werktuig, een werktuig een levenloze slaaf. Vatten de woorden *human resource* dat niet treffend samen? Zijn carrière-tijgers uiteindelijk niet gewoon loonslaven? En is er bevrijding mogelijk uit dit kwade systeem? Bevrijdingstheoloog Segundo leidt ons met deze vragen naar Christus en geeft ons antwoorden die ook relevant zijn voor andere vormen van slavernij en gebondenheid.

‘Om stand te houden in de academische wereld schrijf ik papers. Nee, ik produceer papers. Ik ben net een fabriek. Alleen zo behoud ik status en subsidie, en mijn plek in de pikorde. En hopelijk houd ik af en toe tijd over om na te denken over thema’s die ertoe doen. Want onderwerpen die echt relevant zijn, moeten rijpen. Op slechte momenten realiseer ik me wel: ik ben deel van een ratrace.’

‘Net overgeplaatst naar Amsterdam, hoorde ik vandaag dat ik het komende halfjaar toch in Utrecht werk. Met al die reorganisaties willen ze de juiste man op de juiste plek hebben en ze denken dat ik dat ben. Eigenlijk kom ik goed weg. Had ik in schaal 11 gezeten, dan was ik weg geweest. Ze hebben heel die schaal weggesneden. Dat was makkelijker uit te leggen aan de OR. Ik ga mijn koffer pakken, want we beginnen morgen en overmorgen eerst met een tweedaagse heisessie.’

Van buiten beoordelen ze je misschien als carrière-tijger: het huis, de auto, de

vakantie, de perspectieven. Van binnen voelt het soms anders. Je voelt je gevangen in een systeem, gevangen door de prestatiedruk, je hypotheek, je verplichtingen... Aan de ene kant belonen ze je vorstelrijk, aan de andere kant beschouwen ze je als *human resource*. Ben je niet simpelweg een loonslaaf?

Toen ik de overstap maakte van de ICT naar het predikantschap uitte meer dan één collega gevoelens van jaloeziesheid. Niet omdat zij zo gelovig waren en hetzelfde ambieerden, maar omdat ik, volgens hen, ging doen wat mijn hart me ingaf. Ze dachten dat ik verhuisde naar een beter land, een land van vrijheid. Maar bestaat dat land wel?

Slaafteksten Hoogopgeleid, hoog op de maatschappelijke ladder en toch slaaf. Kan dat? Ik denk het wel. In de tijd van het Romeinse Rijk waren er slaven die leefden onder erbarmelijke omstandigheden – op het platteland bijvoorbeeld, of in de mijnen. Maar

er waren ook hoogopgeleide slaven, slaven met grote bestuurlijke invloed. Sommigen van hen behoorden tot het huishouden van de keizer, hadden grote verantwoordelijkheden en waren trots op hun positie. Tegelijkertijd bleven ze slaven, levend eigendom, *human resources*.

‘Hoogopgeleid,
hoog op de
maatschappelijke
ladder en toch
slaaf. Kan dat?’

Ik zie hier wel overeenkomsten met onze tijd. En dat kan de Bijbel dichtbij brengen. Want hoe meer overeenkomsten je ziet tussen de loonslaven van nu en de slaven in Paulus’ dagen, hoe belangrijker de ‘slaafteksten’ in de brieven van Paulus zijn voor onze situatie. Niet alleen voor de werknemers van cacaoboeren, maar ook voor carrière-tijgers in fort Europa.

Koninkrijk Nu Ik kan me voorstellen dat deze vergelijking vragen oproept. Is die niet te oppervlakkig? Carrière-tijgers kunnen toch gewoon ontsnappen? Niemand verplicht hen toch om te blijven werken bij die multinational? Ze

zitten toch niet echt gevangen? Sterker nog: als ze al gevangen zitten, dan toch in hun eigen hebzucht? Zijn zij niet simpelweg in de ban van mammon? Wel slaaf, maar dan van geld en goed? Moeten zij zich daarvan niet bekeren? En nog een stap verder: zijn al die hoogopgeleide *high potentials* niet simpelweg collaborateurs in dienst van een kwaad-aardig systeem?

Het goede aan die vragen is de observatie dat wij mensen in ieder geval geen willoze slachtoffers zijn, maar keuzes kunnen maken. En er zijn inderdaad genoeg mensen die zich moeten afwenden van de afgoden in hun hart. Tim Keller zegt daarover behartigenswaardige zaken in zijn boek *Namaakgoden*.

Het lastige van deze vragen is dat het slavernij wel erg verinnerlijkt – slavernij als hebzucht of verlangen naar status. Maar kwaad en zonde zitten niet alleen in ons, maar zijn ook om ons heen. Het kwaad zit in het systeem waar we deel van uitmaken, een systeem met goede maar ook buitengewoon slechte en onmenselijke kanten.

Zowel het Romeinse Rijk als ons economische, politieke en sociale leven

vormen een overkoepe-
lend systeem waaruit wij
niet kunnen ontsnappen.

We kunnen niet een
soort heilstaat buiten het
huidige stelsel stichten. Er
bestaan geen neutrale be-
drijven, laat staan zuivere.
Er is geen 'Koninkrijk Nu'.

Ook niet bij de Amish.

Nu is het verleidelijk om hierbij in tegenstellingen te gaan denken. Want als je oog krijgt voor het systematische kwaad dat gepleegd wordt door grootmachten en multinationals, ga je al snel in termen van een tweedeling

Wij zijn deel – slaven

– van een systeem

waaruit we niet

kunnen ontsnappen'

Van buiten beoordelen ze je
misschien als carrièretijger, van
binnen voelt het soms anders. ///
(Foto: Lennart Huizing)

praten: enerzijds heb je de mensen die gaan voor eigen geluk en winst en anderzijds de mensen die honger en dorsten naar gerechtigheid. Maar denken in zo'n tweedeling is niet Bijbels. Er is maar één mensheid.

Het is ook verleidelijk om te denken dat je bij de 'goeden' hoort zolang je simpelweg maar dorst naar gerechtigheid. Je doet misschien niet alles goed, maar als je je ertoe zou zetten, dan zouden al je maaltijden biologisch, al je kleren fair trade en al je reizen klimaatneutraal zijn... Dat is natuurlijk niet zo. Je hebt weleens geen tijd of zin en die Apple is gewoon een stielelement dat bij jou past. Maar als je je ertoe zou zetten...

Hoe goedkoop kunnen we genade maken? Jezus als iemand die ons onze

gemakzucht vergeeft? Hoe trots kunnen we zijn? Pelagius geloofde inderdaad dat we de macht hebben om elke goede zaak te realiseren door actie, spraak of gedachte. Maar net zomin als we een 'Koninkrijk Nu' kunnen stichten, is er ook geen zuiver 'Koninkrijk Nu' in ons eigen hart. Wij zijn deel – slaven – van een systeem waaruit we niet kunnen ontsnappen.

Echte identiteit Hoe en waar vinden we bevrijding?

Op zoek naar een antwoord ben ik al jaren gefascineerd door wat ik las over de bevrijdingstheoloog Juan Luis Segundo. Hij schreef voor arme en onderdrukte mensen in Zuid-Amerika. Hij hoopte op hun bevrijding, las dat ook in de Bijbel, preekte het, maar zag uiteindelijk dat bevrijding niet altijd kwam. Toen las hij Paulus opnieuw.

Misschien beseftte Paulus wel dat hij

en zijn medegelovigen het zondige systeem van slavernij ook niet omver konden werpen. Het Romeinse Rijk was simpelweg te groot, te machtig, te alomvattend. Misschien koos Paulus daarom voor een andere weg. Hij 'humaniseert' de slaaf van binnenuit. Hij geeft aanwijzingen hoe slaven en meesters binnen dat kwaadaardige systeem met elkaar kunnen leven. Paulus laat zien dat een christen kan triomferen, zelfs als de omstandigheden niet veranderen, zelfs als bevrijding niet komt. En zo kan hij zover komen dat hij schrijft: 'Wanneer u als slaaf geroepen bent, moet u dat niets kunnen schelen (hoewel u

de kans om vrij te worden zeker moet benutten)' (1 Kor. 7:21). Volgens de Willibrordvertaling schrijft hij zelfs: 'Bent u

'Werken voor de EO

is niet anders, laat

staan beter, dan

werken voor ING'

als slaaf geroepen, laat het u niet verdrieten; en zelfs als u vrij kunt worden, blijf dan toch liever slaaf.'

Paulus kan dat laatste schrijven omdat hij beseft dat onze echte identiteit niet vastligt in onze positie in deze wereld, onze status

in dit systeem, maar omdat onze identiteit vastligt in Christus. 'Want een slaaf die door de Heer geroepen is, is een vrijgelatene van de Heer, zoals degene die als vrij man geroepen is een slaaf van Christus is. U bent gekocht en betaald, dus wees geen slaven van mensen. Laat,

broeders en zusters, ieder voor God blijven wat hij was toen hij geroepen werd' (1 Kor. 7:22-24).

Wie te veel aandacht heeft voor zijn positie in deze wereld kan voorbijgaan aan waar zijn werkelijke identiteit en ware vrijheid te vinden zijn: bij Jezus Christus. Bevrijding is niet de mogelijkheid om te stijgen op de maatschappelijke ladder, bevrijding is de mogelijkheid om geliefd te worden en lief te hebben. Het Koninkrijk van God staat zo bezien haaks op het koninkrijk van deze wereld.

Schijnvrijheid Laten we dit nu eens op onszelf toepassen. Allereerst ontdekken we dan dat het onzin is om te spreken over mensen die werken in de wereld en

Als carrièretiijgers al gevangen zitten, dan toch in hun eigen hebzucht? Zijn zij niet simpelweg in de ban van mammon? ///

mensen die werken in Gods Koninkrijk. Hoezo je baan opgeven, jezelf (!) bevrijden van het juk van de maatschappij, om te werken voor Gods Koninkrijk? Werken voor de EO is niet anders, laat staan beter, dan werken voor ING. Allen die Gods kinderen zijn, werken in Gods Koninkrijk, terwijl we tegelijkertijd ook volop deel zijn van deze wereld.

Laten we daarbij wel te werk gaan als kinderen van het licht. En dat is een punt waar de slaafteksten van Paulus volop in beeld komen.

Hoe meer we beseffen wie we in Christus zijn, hoe meer vrijheid we krijgen om ons te bewegen in het systeem waar we nu deel van uitmaken. Een manager die beseft dat hij een 'slaaf van Christus' is, zal eerder zijn maatschappelijke positie op kunnen geven dan een manager die hangt aan status en inkomen. En kritische vragen stellen over een verderfelijke financieel product doe je gemakkelijker wanneer je diep doordrongen bent van hoe geliefd je door de Vader bent. Immers: zijn liefde verandert niet, ook al zou je leidinggevende je vanwege je opmerkingen op een zijspoor zetten. Het kan hierbij overigens wel heel moeilijk zijn om je vrijheid in Christus te beseffen, aangezien het systeem je al zo veel schijnvrijheid geeft...

Beseffen wie we in Christus zijn, stimuleert ook profetisch spreken en optreden. Uit bovenstaande zou je kunnen concluderen: we kunnen toch niets veranderen, laat staan dat we kunnen ontsnappen aan het systeem. Maar dat kan de bedoeling niet zijn. Bisschop Desmond Tutu protesteerde (profeteerde) nadrukkelijk tegen de apartheid. En dr. Martin Luther King jr. kwam in opstand

tegen de segregatie in de Verenigde Staten. Hij fulmineerde tegen de blanke gematigde, die liever een negatieve

'Beseffen wie we in Christus zijn, stimuleert profetisch spreken en optreden'

vrede heeft (de afwezigheid van spanning) dan een positieve vrede (de aanwezigheid van gerechtigheid). Hij vond dat mensen zich moesten verzetten tegen onrechtvaardige wetten.

Ik denk dat wij als christenen er vaak toe neigen om kwaad en zonde vooral in onszelf te zoeken, of om de strijd tegen systematisch kwaad als een individuele keuze te zien. Maar laten we het werk van de duivel niet onderschatten.

We moeten af van onze naïviteit over techniek, wetenschap en economie. Misschien zijn carrièretijgers, werkers op cacaoplantages, slachtoffers van vrouwenhandel, uitgebuite Indiase expats en naaisters in de *sweatshops* in Bangladesh allemaal wel slaven – al hebben de eersten wel meer mogelijkheden en dus meer verantwoordelijkheid. Juist het besef dat er één Heer en één mensheid is, mag ons aansporen tot profetisch spreken en handelen. 'Degene die als vrij man geroepen is, is een slaaf van Christus. U bent gekocht en betaald, dus wees geen slaven van mensen.'

Ik schreef eerder al dat Paulus laat zien dat een christen kan triomferen, zelfs als de omstandigheden niet veranderen, zelfs als bevrijding niet komt. Wat is dat een geweldige belofte voor loonslaven, maar ook voor wie door ziekte aan bed gekluisterd is, wie gevangen zit in depressies, wie maatschappelijk niet meetelt en wie minderwaardig wordt geacht.

En tegelijk: is dit niet onze grote uitdaging? Ontdekken waar onze vrijheid in Christus zit?

Achtergronden

David Bosch citeert en beschrijft de ideeën van Segundo in *Transforming Mission*, pagina 445-446. Hij verwijst daarbij vooral naar Segundo's *The Humanist Christology of Paul*, een commentaar en Bijbelse theologie gebaseerd op Romeinen 1-8.

Het woord 'systeem' is afkomstig van Walter Wink (1935-2012), pacifist, activist en theoloog, vooral bekend van zijn *Powers*-trilogie. Wink heeft een scherp oog voor systematisch kwaad, maar slaat volgens velen de plank mis door de duivel te ontmythologiseren.

De woorden van dr. Martin Luther King jr. zijn afkomstig uit een beroemde brief die hij schreef vanuit de gevangenis in Birmingham. De hele brief vind je op internet. Zoekwoorden: 'Martin Luther King Letter Birmingham Jail'.

Dr. Martin Luther King (1929-1968) ///

Suriname: niet los van het slavernijverleden

TEKST: INGER HOEGEE - BOUT, FREELANCE JOURNALIST /// FOTO KLAAS HARINK: DICK VOS; FOTO CARL BREEVELD: GERT LASSCHE

Klaas Harink, de huidige directeur van zending- en hulpverleningsorganisatie De Verre Naasten, werkte in de jaren '90 acht jaar lang in Suriname. Daar beseft hij hoe groot 150 jaar na de afschaffing de impact van het slavernijverleden nog is. Hij vraagt zich af of het ook ons als Nederlandse christenen anno 2013 nog iets te zeggen heeft.

Klaas Harink, directeur van zending- en hulpverleningsorganisatie De Verre Naasten ///

'Onvoorstelbaar wat wij als christenen met de hand op de Bijbel gedaan hebben'

Toen Harink eens in Suriname over de rivier voer, vertelde een reisgenoot: 'Daar kwamen de schepen met slaven vandaan. En daar gingen ze heen. Op naar de slavenmarkt in Paramaribo, om gekeurd en verhandeld te worden als beesten. Mijn betovergrootvader was één van hen.' 'Dat doet wat met je,' zegt Harink, 'ik kreeg het er koud van. 150 jaar na de afschaffing van de slavernij is Suriname er nog steeds niet los van.'

Impact Toen hij naar Suriname vertrok, was Harink zich niet heel erg bewust van het verschrikkelijke verleden en de rol die Nederland daarin gespeeld heeft. Maar de impact van het slavernijverleden op de huidige Surinaamse samenleving werd hem tijdens zijn verblijf steeds meer duidelijk. Allereerst weerspiegelt de huidige bevolkingssamenstelling dat verleden. Suriname heeft slechts 500.000 inwoners, maar kent een grote etnische diversiteit. Zo zijn er de oorspronkelijke Indianen en natuurlijk de Creolen, de afstammelingen van tot slaaf gemaakte Afrikanen. En toen er na de afschaffing van slavernij geen mensen meer waren om op het land en de plantages te werken, werden er contractarbeiders uit India gehaald. Alle afstammelingen van deze bevolkingsgroepen houden stevig vast aan hun eigen achtergrond. Ze hebben hun eigen politieke partij, hun eigen radiozender, hun eigen scholen. Suriname is daardoor een heel verzuilde maatschappij.

Ook in sociaal-cultureel opzicht stempelt het verleden de Surinaamse samenleving, vertelt Harink verder. Veel mannen nemen hun rol als echtgenoot niet serieus. Ze houden er zogenoemde buitenvrouwen op na en zijn geen vader voor hun kinderen. Deze houding is een erfenis van de periode dat ze als slaaf niet getrouwd mochten zijn, dat man en vrouw van elkaar gescheiden werden en vrouwen de kinderen opvoedden.

Fort Elmina 'Als ik niet in Suriname had gewoond, zou ik hier nooit bij stilgestaan hebben,' zegt Harink. 'Nederlandse christenen worden er niet graag aan herinnerd dat het onze voorouders waren die hun Afrikaanse medemens gevangen zetten in de bedompte kelder van fort Elmina, aan de Ghanese kust (zie kadertekst op pag. 450). Terwijl in de verte de boten al aan kwamen varen om hun gevangenen als slaaf naar Zuid-Amerika te vervoeren, hielden de blanken in hetzelfde fort in een mooie koele ruimte een kerkdienst. Psalmen zingen terwijl je het gekreun van de slaven uit de kelder hoort komen, onvoorstelbaar wat wij als christenen met de hand op de Bijbel gedaan hebben.'

Is het wenselijk dat Nederlandse christenen boetedoen? Klaas Harink: 'Vergeving vragen en ontvangen is heel christelijk en werkt reinigend en bevrijdend. Ik heb in de jaren '90 zelf nooit van Surinaamse broers en zussen in Christus vernomen dat zij hier behoefte aan hadden. Maar als dat wel zo is en als dat hun iets van verlichting en bevrijding kan geven van het vreselijke verleden, dan is het goed dat het gebeurt. We zullen ons als Nederlanders dan wel eerst moeten verdiepen in achtergronden van de slavernij. Ik heb het idee dat veel Nederlanders niet verder zijn gekomen dan het lezen van *De negerhut van oom Tom*.'

Hernhutters Bijzonder is dat van de verschillende etnische groepen in Suriname

Carl Breeveld, Surinaams politicus en theoloog ///

Vrijheid

Carl Breeveld is Surinaams politicus en theoloog. Hij onderstreept uit eigen ervaring de waarneming van Harink dat het slavernijverleden Suriname nog steeds stempelt: 'Voor veel mensen is 150 jaar een lange tijd. Waarom zouden wij de slavernij na zo veel jaar nog gedenken? Voor veel Surinamers is de slavernij nog dichtbij. De oude verhalen leven nog.'

Hoe goed boetedoening kan zijn, beschrijft Breeveld ook: 'In een stampvolle Grote Stadskerk op 1 juli 2008 in Suriname beleed Gideon Ahuno, een theoloog uit Ghana, als nakomeling van zijn voorouders, schuld voor de verkoop van eigen 'broeders' aan de Nederlanders die hen opkochten en tot slaaf maakten.'

Ook van belang is wat Breeveld schrijft over werkelijke vrijheid: 'Op 1 juli 1863, de dag waarop slavernij officieel werd afgeschaft, was in dezelfde Grote Stadskerk de preektekst: 'Als de Zoon u vrijmaakt, zult u echt vrij zijn,' (Joh. 8:36). Die tekst is mijn persoonlijke houvast geworden om vrij te komen van haat en bitterheid. Overigens behoorde die tekst niet slechts te gelden voor de vrijgekomen Surinamers, maar ook voor hen die deze groep tot slaaf gemaakt hadden. Ook zij hebben bevrijding nodig van alle wandaden.'

Bronnen:

Voorwoord in een uitgave van het Zendingsgenootschap van de Evangelische Broedergemeenschap in Nederland in verband met 150 jarige herdenking van de afschaffing van slavernij.

Rob Kool en Carl Breeveld in *Zending Nu: Suriname: meer dan een ex-kolonie*, december 2007.

de Creolen, de afstammelingen van de slaven, voor het overgrote deel christen zijn: maar liefst 94 procent. Klaas Harink zegt daarover: 'Dat cijfer laat zien hoe mensen juist in verdrukking God vinden, iets wat bijvoorbeeld ook gebeurde in het communistische China en nu in veel Arabische landen.' Het is overigens ondanks, niet dankzij de Nederlandse christenen dat de Creolen tot geloof kwamen. Het waren de Duitse Hernhutters die het evangelie onder de slaven brachten. 'Geweldig wat zij deden,' zegt Harink. 'Vanuit hun werk is de Evangelische Broedergemeente ontstaan, een van de grootste kerkgenootschappen in Suriname. Maar voor ons is het wel beschamend en confronterend: de Duitse, meer evangelische groeperingen moesten het evangelie verkondigen aan de slaven van de calvinistische Nederlanders.' Een groot voordeel was dat de Hernhutters geen theologen waren, maar gewone handwerklieden die vanuit hun geloof gemotiveerd waren om in onze Surinaamse samenleving hun bijdrage te leveren.

Woord en daad Die benadering spreekt Harink aan: 'Woord en daad gaan altijd hand in hand. We zien het als zendingsorganisatie ook niet meer als onze taak om bijvoorbeeld een kerkplanter naar Suriname te sturen; er zijn daar, zoals gezegd, al kerken. DVN kiest er tegenwoordig voor om in zijn werk aan te sluiten bij bestaande kerken en projecten binnen de cultuur en context van het betreffende land. In Suriname steunen we momenteel twee projecten: radio Shalom, een chris-

'Vergeving vragen en ontvangen is heel christelijk en werkt reinigend en bevrijdend'

telijk radiostation dat uitzendt onder de Marrons, de van oorsprong gevluchte slaven die in de bossen zijn gaan wonen, en een theologische school, die vanuit verschillende kerkelijke achtergronden is opgezet. Vanuit de opleiding is de vraag gekomen om jaarlijks een Nederlandse docent een serie lessen te laten verzorgen. Onder andere professor Van Bruggen heeft dat vanuit de Theologische Universiteit in Kampen vele jaren gedaan. 'Een prachtig en actueel voorbeeld van zendingswerk in dit verband,' vertelt

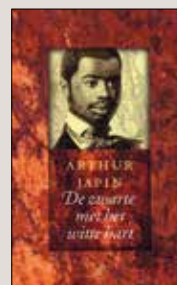
Harink verder, 'las ik overigens in een nieuwsbrief over Bijbelvertaaltwerk. In Belize is vorige maand het Nieuwe Testament in het Kriol uitgekomen, de taal van voormalig slaven.' Bisschop Philip Wright van de Anglicaanse Kerk in Belize zei daarover: 'Wat een opmerkelijke demonstratie van de goedheid en genade van God, dat de taal van de slaven die deze plaats van aanbidding bouwden, nu tot uiting komt op een manier als nooit tevoren. Een taal die vroeger werd gebruikt om een groep te onderscheiden en uit te sluiten, zal nu worden gebruikt om ons volk te verenigen op een prachtige en unieke manier.'

Fort Elmina

Fort Elmina (Ghana) aan de westkust van Afrika was het middelpunt van de Nederlandse slavenhandel. Het enorme fort is in 1482 gebouwd door de Portugezen. Eeuwen later wordt het door Michiel de Ruyter veroverd. De West-Indische compagnie gebruikt het vervolgens als verzamelaarsplaats voor slaven die vanuit het binnenland van Afrika worden aangevoerd, voordat zij verscheept worden naar Noord- en Zuid-Amerika.

Fort Elmina speelt een rol in *Het Negerboek* (Nederlandse vertaling: oktober 2011) van Lawrence Hill - een prachtige roman over het afschuwelijke slavernijverleden. De titel klinkt heel fout, maar het boek heet niet voor niets zo. Een andere roman die het slavernijverleden belicht is *De zwarte met het witte hart* (1997) van Arthur Japin. Ook daarin komt Fort Elmina voor.

‘Zo zijn ze’

In gesprek met twee Surinaamse kerkleden

TEKST: BAS VAN ZUIJLEKOM, PREDIKANT TE ROTTERDAM-ZUID EN VOOR MAR (MISSIONAIRE ARBEID RIJNMOND) WERKZAAM ONDER ANTILLIANEN ///

Op de vraag ‘welke gedachten roept het onderwerp slavernij bij je op?’ volgt snel een antwoord: ‘Niet veel.’ Om even later op een moment van onbedachtzaamheid te zeggen: ‘Jullie zijn een walgelijk soort mensen.’ Slavernij is een onderwerp waar je niet vaak over praat, maar het speelt wel degelijk een grote rol. In de Rotterdamse kerkplanting MEER dan BeverWAARD gaan we in gesprek met twee Surinaamse kerkleden, John Leetz en Audrey Forst.

Vroeger werd de wereld gerund door blanken,’ zegt John. ‘De blanken organiseerden handel en de zwarten deden het zware werk. Zo ging dat toen. Het heeft geen zin om nu nog boos op elkaar te zijn.’

Toch is het niet alleen geschiedenis. John kan ook uit eigen herinneringen putten. ‘De blanke met zijn welvaart,

dat was jouw ideaal. Als neger uit de middenklasse probeerde je daar zo dichtbij mogelijk bij te komen. Naarmate je hoger op de maatschappelijke ladder stond, voelde je meer sympathie met blanken.’

Die sympathie had niet iedereen. De minder welgestelde Surinamer voelde juist weerzin tegen blanken. Audrey herkent wat

John vertelt: ‘In mijn jeugd zaten op de middelbare school vooral blanken, een zeer kleine minderheid was zwart. De

meeste zwarte kinderen kwamen uit de onderklasse. Zij werden ook niet gestimuleerd om hogerop te komen, dat was voor hen niet weggelegd. Verder dan de lagere school kwamen zij niet.’

WK-finale In de jaren ‘70 van de vorige eeuw begon in Suriname een ontwikkeling van emancipatie. Mede door de dichter Robin Raveles groeide het besef

dat ‘wij zwarten ook wat kunnen,’ dat men voor welvaart en geluk niet ‘van hen’ afhankelijk was. Status en verantwoordelijkheid waren niet alleen weggelegd voor blanken. Zelfbewustzijn en nationalisme groeiden. Dit ging gepaard met een hevige strijd, die overigens zonder wapens werd uitgevochten; een strijd die nog

altijd doorgaat. ‘Toen Nederland in 1974 in de WK-finale speelde tegen West-Duitsland, waren Surinamers meren-

deels voor Duitsland. Vier jaar later was Argentinië de favoriet; opnieuw ging de sympathie niet uit naar Nederland. Er is pijn over de manier waarop Seedorf werd aangepakt wanneer hij penalty’s miste, dat werd door Surinamers als racisme ervaren.’

Zulke pijn is nog altijd voelbaar. Bij de inhuldiging van koning Willem Alexander verbood de Surinaamse minister van Buitenlandse Zaken bijvoorbeeld zijn ambtenaren om op het feest aanwezig te zijn, een blijk van een nog altijd diepe aversie bij een deel van de Surinaamse bevolking.

Vrome woorden ‘Zo zijn ze.’ Dat zeggen Surinamers onder elkaar over Nederlanders. Audrey reageert gelijk met herkenning wanneer John de zin uitspreekt. Zo zijn ze: ze zijn niet te vertrouwen, ze leggen ons dingen op en ze hebben zelf niet eens door hoe dominant ze zijn. Surinamers voelen, ondanks dat ze dat meestal niet willen, een diepe antipathie. En die wordt

*‘Toen Nederland
in 1974 in de WK-
finale speelde tegen
Duitsland waren
veel Surinamers voor
Duitsland’*

John Leetz en Audrey Forst ///

voortdurend gevoed.

4 en 5 mei worden in Nederland met veel inzet gevierd, maar de dag van de beëindiging van de slavernij (1 juli) gaat bij de meeste Nederlanders onopgemerkt voorbij. Dit irriteert mateloos, want op 1 juli gaat het evengoed ergens over: over het herdenken van ontelbare mensenlevens, over een stuk gezamenlijke geschiedenis, over pijnlijke herinneringen die deel zijn van het leven van velen. Dat wordt simpelweg niet erkend.

Oneindig veel grote en kleine dingen dragen bij aan de pijn van Surinamers.

In de geschiedenisboeken worden de slaven die in verzet kwamen tegen de onderdrukking bijvoorbeeld afgeschilderd als slechte mensen. 'Ze werden neergezet als plunders en moordenaars. Terwijl ze vchten en hun leven riskeerden voor hun en andermans vrijheid. Zij waren verzetsstrijders,' zegt John. Over deze eenzijdige weergave van gebeurtenissen wordt gezwezen – dat is nog het pijnlijkste. 'Ze verkondigen de Europese waarde dat iedereen gelijkwaardig is, maar ze zien niet onder ogen dat dit in hun ei-

gen geschiedenis helemaal niet zo is. En ook niet in de moderne samenleving.'

'Dat is de onbesproken dominantie van de Nederlandse cultuur, een systeem dat we niet eens doorhebben met elkaar,' vult Audrey aan.

Dit geldt ook voor godsdienstige kringen. Want de patronen van onderdrukking werden met vrome woorden verdedigd en in stand gehouden. Zo kan zending vanuit het Westen worden ervaren als een vorm van het uitdragen en versterken van de eigen dominantie. De kerk verkondigde niet dat alle volken één zijn in Christus, men hield bewust segregatie in stand. Onrechtvaardige verhoudingen werden met een beroep op de Bijbel verdedigd. Slavernij zou een straf van God zijn voor de nakomelingen van Cham. Over de oneerlijk-

heid moest niet gepraat worden. 'Wat God doet, dat is welgedaan.' En: 'Wees tevreden met je lot, anders krijg je niks van God.' Spreek deze zinnen uit in aanwezigheid van een Surinamer en er wordt met veel herkenning gelachen. Met

deze waarheden werd je zoet gehouden. Onderdrukking werd ermee in stand gehouden. Negers moesten op de achterste rijen in

'Zo zijn

Nederlanders:

ze zijn niet te

vertrouwen'

In Rotterdam wonen momenteel rond de 21.000 Antillianen. Ze hebben helaas de naam een problematisch deel van de bevolking te zijn dat zich op grote schaal schuldig maakt aan zware geweldsmisdrijven. Maar generalisaties doen, zoals altijd, geen recht aan de bevolkingsgroep. Generalisaties hebben zelfs een storend effect op de ontwikkelingsmogelijkheden van de groep in zijn geheel en van jongeren in het bijzonder.

De meeste Antillianen geloven in God maar het blijkt in de praktijk nog niet zo eenvoudig om daaraan elke dag handen en voeten te geven. Hier ligt een uitdaging voor kerken. En verder hebben we

als Nederlandse samenleving, en dat geldt helemaal voor kerken, de taak om Antilliaanse jongeren die voor zichzelf geen volwaardige plek zien in onze samenleving, perspectief te bieden.

Het werk van Ds. Bas van Zuijlekom onder Antillianen is vooral gericht op het beter leren kennen van God en de Bijbel. Daarnaast wordt er veel praktisch diaconaal werk verricht onder Antillianen in Rotterdam-Zuid. In de Beverwaard is in november 2008 een derde vestiging van House of Hope geopend.

Bron: www.maronline.nl

de kerk zitten. De leiding van de kerk was wit. En je keek tegen hen op, zij waren 'de top,' je had ontzag voor hen, ook al werd je onrechtvaardig behandeld. Je aanvaardde het leven zoals het was. Zo ging dat toen, tot halverwege de twintigste eeuw. En soms gaat het nog zo.

Zo zijn we Het is duidelijk voelbaar: slavernij is een emotioneel onderwerp. Wat doen we met dit verleden? Dat is een belangrijke vraag in een interculturele kerk als MEER dan BeverWAARD in Rotterdam-Zuid. Hoe kunnen we met verschillende culturen en zo'n gedeelde geschiedenis toch één zijn? Een gemakkelijke oplossing is er niet. En als plaatselijke kerkelijke gemeente kun je al helemaal niet de wereld veran-

deren. Liever geen grote woorden, maar kleine daden. Maar welke daden? Om te beginnen vertellen we elkaar welke pijn, welke herinneringen, welke verhalen er zijn. Erkenning van wat er is gebeurd is wezenlijk. Het zwijgen moet doorbroken worden. Juist ook omdat in het verleden christelijke waarden als eerlijkheid en nederigheid met voeten zijn getreden. Onrecht werd in stand gehouden en Gods Naam werd erbij gebruikt. Er is veel gelogen, er is mishandeld, mensen hebben over elkaar geheerst. Dat strijdt met wat Jezus Christus belangrijk vindt. Daarom gaan we in gebed, terug naar wat God zegt over volken en mensen.

'Zo zijn ze.' Ooit komt de dag dat we elkaar niet meer vastpinnen op onrecht en andere fouten. Op die dag zien we elkaar niet meer door ons verleden en door onze zonde, maar door Jezus

Christus. God doet dat al.

En wij mogen dat nu ook al doen in de christelijke gemeente. Gods nieuwe realiteit mag daar zichtbaar worden. In die nieuwe realiteit van Jezus Christus mogen we van vergeving leven, niet heersen maar

dienen en leren om elkaar te eren en te waarderen.

Het is een uitdaging voor de kerk om met zonde om te gaan zoals God dat doet. Zodat je tegen elkaar kunt zeggen: zo zijn we, in Jezus Christus.

'Het is duidelijk

voelbaar: slavernij

is een emotioneel

onderwerp'

ADVERTENTIE

UIT DE KERKEN

Beroepen:

Te Hoofddorp: J.A. Vos te Grijpskerk in combinatie met Niezijl;

Aangenomen:

Naar Barneveld-Voorthuizen: G.F. de Kimpe te Hardenberg-Baalderveld-Zuid;

Naar Hardenberg-Baalderveld-Zuid: A.P. Feijen te Barneveld-Voorthuizen;

Naar Leusden: R. ter Beek te Soest-Baarn;

Naar Soest-Baarn: H.J. Room te Harderwijk;

Naar Harderwijk: R.T. de Boer te Leusden.

Bedankt:

Voor Ommen-Noord/Oost: P. Poortinga te Drachten-Zuid/West.

Beroepbaar:

Beroepbaar: drs. R.J. Stolper, e-mail ruard.stolper@gmail.com, tel. 0681686758.

STICHTING WOORD & WERELD

Onlangs verschenen: Cahier 96

Verhaal en feit in bijbelse tijd

Geschiedschrijving in
het Oude Testament

door drs. Hans de Wolf

168 x 230 mm, genaaid,
gebrocheerd,
104 pagina's

Prijs bij abonnement € 9,-
Ook verkrijgbaar bij de
boekhandel voor € 11,-

Verhaal en feit in bijbelse tijd

Geschiedschrijving in het
Oude Testament

Drs. Hans de Wolf

bestel via www.woordenwereld.nl of
www.bladenbox.nl (ook voor een abonnement)

Gedenk de slavernij

TEKST: BRAM BEUTE, REDACTEUR VAN DE REFORMATIE ///

'De slavernij heeft eeuwenlang tot 1863 plaatsgevonden onder Nederlandse vlag... Honderdduizenden mensen werden van huis en haard weggehaald... Als kerken weten we ons deel van dit schuldig verleden en moeten we vaststellen dat theologie in bepaalde omstandigheden misbruikt is om de slavernij te rechtvaardigen... Wie kan de schuld vergeven en vergiffenis aanreiken voor mensen die zelf geen woorden meer in de mond kunnen nemen en die tot het einde van hun leven in slavernij hebben moeten doorbrengen?'

Enkele citaten uit de *Verantwoording van het slavernijverleden* van de Raad van Kerken in Nederland van 14 juni jl. De verklaring heeft iets ongemakkelijks. Wat moeten we als christenen met ons slavernijverleden; de slachtoffers kunnen ons niets meer

antwoorden. Deze verklaring komt 'te laat'. En aan de andere kant: de slavernij is voor veel christenen iets wat ver van hen afstaat. Waarom zou ik me daar nu schuldig over voelen?

Toch is het kortzichtig om niet stil te staan bij de (afschaffing van de) slavernij. Onze wereld is tot op de dag van vandaag vergaand beïnvloed door de slavernij – denk bijvoorbeeld aan al die mensen van Afrikaanse afkomst die wonen in Suriname, de Antillen en dus ook in Nederland. Denk aan de welvaart die de slavernij en de bijbehorende 'V.O.C. mentaliteit' Nederland heeft gebracht. En ten slotte: we kunnen ons Nederlandse verleden van slavernij alleen maar tot onze eigen schade negeren. Het gedenken van de slavernij confronteert ons ook met onze verantwoordelijkheid ten opzichte van hedendaagse vormen van onrecht. De verklaring van de Raad van

Kerken is geen expliciete schuldbelijdenis. Klaas van der Kamp, secretaris van de Raad van Kerken, zei daarover: 'De begrip schuld en excuus zijn aan inflatie onderhevig. Dat kan de suggestie wekken dat we een stuk tekst schrijven waarin we die begrippen benoemen en dan de kwestie geregeld hebben' Het gaat vooral om het erkennen van verantwoordelijkheid en die moeten de kerken leren dragen (ND, 14 juni 2013).

Erkenning Ik ben erg blij met deze in-steek. Er is ruimte om te groeien in besef van schuld en verantwoordelijkheid. Als we niet goedkoop willen spreken over schuld en schuldbelijdenis, moet er een echte erkenning van schuld zijn, een belijden van die schuld naar de ander en tenminste de intentie om de schade te herstellen.

Werkelijke erkenning van schuld is moeilijk. Dat geldt zeker voor collectieve schuld. Veel reëel kwaad in deze wereld is niet de schuld van één slechterik, maar vooral van heel veel verschillende mensen samen, die zich geen van allen eindverantwoordelijk voelen. Ook het kwaad van de slavernij werd in stand gehouden

'Ben ik niet een mens, een broeder?'

Embleem van de Britse abolitionisten (1795) ///

Foto: Alan Gathman, Flickr.com

door een collectief waarin velen een eigen maar beperkte rol hadden: van de timmerman die slavenschepen timmerde tot de plantagehouder in de Cariben, van de matroos op het slaverschip tot het meisje dat graag suiker in haar thee dronk (eigenlijk altijd afkomstig van plantages waar slaven werkten). Toch doet erkenning van collectieve schuld recht aan de werkelijkheid. Maar hoe zit het met terugkijken naar schuld uit het verleden, heeft dat zin? We vinden het in Nederland wel belangrijk. Op 4 en 5 mei herdenken we slachtoffers en helden uit de Tweede Wereldoorlog en de oorlogen daarna. We vragen ons in stilte af wie nu de slachtoffers en helden zijn, of we zelf helden zouden durven zijn.

Maar aan de daders denken we liever niet te veel. Misschien ook omdat we eigenlijk niet willen accepteren dat zij net zulke gewone mensen waren als de helden en de slachtoffers? Het is

echter een goede Bijbelse gewoonte om je ook met daders te identificeren. Psalm 106 doet dat bijvoorbeeld bij de herdenking van de tocht van Israël door de woestijn. Het centrale thema is niet hoe glorieus deze tocht was, maar hoe groot het ongeloof en de zonde van Israël was. En dat is van belang in het nu: 'HEER, wij zijn zondig, wij zijn boos, als onze vaad'ren goddeloos' (Ps 106:3, berijming Liedboek).

Herdenking De fouten van onze voorouders als irrelevant voor onszelf beschouwen is riskant. Je kunt jezelf zomaar wijs maken dat jij een ander (beter) mens bent en tegelijk blind zijn voor het onrecht waar jij nu aan bijdraagt. Herdenking van de slavernij kan je net als de 4 en 5 mei herdenkingen een spiegel voorhouden:

waar zou jij gestaan hebben? En waar sta je nu? Lastige en pijnlijke vragen. Maar juist christenen, die hun eigen zondige natuur én Gods genade kennen, zouden het voortouw kunnen nemen in de herdenking van dit grote kwaad.

Voor een goede herdenking is dan wel kennis van zaken nodig. Zoals we de Tweede Wereldoorlog niet willen vergeten en er ons telkens weer in verdiepen, zo zouden we ook de verhalen van de slavernij aan onszelf en onze kinderen moeten vertellen om ook werkelijk te komen tot een verbrokenheid van hart.

Belijdenis Bij een eerlijke erkenning van schuld hoort ook de openlijke

belijdenis ervan. Dat lijkt me in dit geval de lastigste.

De belangrijkste vraag is waarschijnlijk: wie dien je met een schuldbelijdenis, de nazaten van de daders of ook degenen die nu nog het meeste lijden onder de gevolgen van het slavernijver-

leden? Als die laatsten er niet werkelijk mee gediend worden, lijkt zo'n belijdenis me zinloos.

Een andere vraag is wie zo'n belijdenis of verklaring zou moeten uitspreken. Kerkelijke bestuurders zijn weliswaar formeel de vertegenwoordiging van een aantal kerken, maar in de praktijk niet.

Een belijdenis kan vervat worden in een verklaring, maar moet ook gedragen worden door het persoonlijk contact tussen nakomelingen van daders en slachtoffers. Dat kan gemakkelijk in een kerk waar de nazaten van slaven en slavenhouders samenkomen, en dat is in heel veel kerken nou juist niet het geval. Hoewel Nederland allang niet meer alleen maar blank is, zijn veel Nederlandse kerken dat nog wel – ook een gevolg van de buitensluiting van slaven door Nederlandse kerken in het verleden. Daarom zou het goed zijn als 'blanke kerken' contact zoeken met bijvoorbeeld Surinaamse en Antilliaanse gemeenschappen en kerken.

Genoegdoening Het is niet mogelijk om het aangedane leed werkelijk te herstellen. Het leed van mishandelde en vermoorde slaven kan alleen God nog rechtzetten. Wel kunnen we nagaan wat er toe doen is aan de negatieve effecten die nu nog steeds merkbaar zijn. Ook hier geldt: dat moet beginnen met contact met de mensen die het betreft. Verder zou je bij 'genoegdoening met terdaad' ook naar het collectieve kwaad in het heden kunnen kijken. Als wij werkelijk niets met slavernij te maken willen hebben, betonen we ons dan ook in onze tijd werkelijke tegenstanders van moderne vormen van slavernij?

Meer aandacht geven aan het slavernijverleden? Hieronder een paar tips.

- Sta er op zondag 30 juni of 7 juli bij stil in gebed of preek;
- Woon op 1 juli de herdenking bij het Nationaal Monument Slavernijverleden in het Oosterpark in Amsterdam bij en vier daarna het Ketikoti (verbreking van de ketenen)-festival mee.
- Verdiep je erin door middel van boeken, films en tentoonstellingen, zie bijvoorbeeld <http://www.herdenkingsslavernijverleden2013.nl/>.
- Leg contact met een Evangelische Broedergemeente (EBG) in Nederland bij jou in de buurt. De EBG is de kerk geweest die het evangelie in Suriname onder de slaven bracht. Nog steeds zijn veel Surinamers (ook in Nederland) lid van die kerk.

Vrij ademen in Gods wereld

Slavernij is iets slechts, vrijheid iets moois. Maar wat is vrijheid eigenlijk, wanneer ben je vrij en wanneer ervaar je vrijheid? De redacteurs van De Reformatie geven er woorden aan, ieder op zijn/haar eigen manier. Op deze pagina's en op pag. 464 - 465 leest u hun korte persoonlijke impressies.

In Gods zon zitten

AD DE BRUIJNE ///

Nog altijd word ik een beetje zenuwachtig als ik moet uitleggen wat vrijheid voor me is. Dat zit zo. Als nog groene net 18-jarige student was ik in 1977 begonnen aan een studie filosofie in Utrecht. Tijdens één van de eerste colleges mocht iedereen vertellen wat hij onder vrijheid verstond. Alleen, daarbij moest je kiezen tussen aan de muur geplakte uitspraken van denkers. Bijbelteksten stonden er niet bij... Na lang dubben koos ik maar voor de veilige weg van de klassieke dichtregel: ware vrijheid luistert naar de wetten. Geen wonder dat ik later ethicus ben geworden.

Toen al had ik mijn twijfels over die keus. Die versterkte maar weer eens het moralistische vooroordeel dat anderen toch al van het christendom hadden. En kun je als christen echt alleen maar in Bijbelteksten over vrijheid praten? Natuurlijk, de kern van mijn vrijheid ligt in Christus. Losgemaakt van het kwaad kom je in Hem weer toe aan je bestemming: liefde – voor God, mens, schepping – en juist daarbij zelf gelukkig worden. Maar dat is dan ook zo weids als de wereld. Dus is vrijheid voor mij: minstens voor even mijn werkverslaving opzijzetten en in Gods zon gaan zitten afkicken.

Vrijwillig het goede doen

HELEEN SYTSMA - VAN LOO ///

Momenteel ben ik de vertaling van een Bijbelstudie van Tim Keller aan het afronden over de brief aan de Galaten en het treft me daarin opnieuw hoezeer we geneigd zijn om ons vrijwillig (een mooi woord in dit verband) een slavenjuk op te laten leggen: wij willen dat wat wij doen – of het nou gaat om het houden van ceremoniële wetten of om het netjes leven volgens een ongeschreven christelijke moraal – op onze kredietrekening wordt bijgeschreven in het koninkrijk van God. De boodschap dat niets in mijzelf eraan bijdraagt dat God van mij houdt, bevrijdt mij van dat juk. Nee, het is nog sterker: alles in mij keert zich van nature van God af, en desondanks ben ik zijn kind. Doet wat je doet er dan niet toe? Natuurlijk wel, schrijft Paulus: u bent geroepen om vrij te zijn. Misbruik die vrijheid dan niet om uw eigen verlangens te bevredigen, maar dien elkaar in liefde. En God geeft je zijn Geest om dat van harte en vrijwillig (!) te doen. Het wordt je tweede natuur. Met de vakantie in het verschieft is het goed om te bedenken: de dagen dat je niet hoeft te werken, *heb* je vrij. De dagen dat je datgene wat je moet doen, doet omdat je het wilt doen, *ben* je vrij.

Deo servire vera libertas

BRAM BEUTE ///

Dit was de spreuk van mijn studentenvereniging. Eerlijk gezegd snapte ik hem niet zo goed. Dat lag niet aan het Latijn, maar aan de inhoud: God dienen is ware vrijheid.

Als student was ik erg op mijn eigen vrijheid gesteld en ik zag niet goed hoe dat samen ging met 'dienen'. Ik ging naar college als ik het nodig vond. Ik bestudeerde wat ik interessant vond. Ik probeerde het leven op zijn beloop te laten. En leefde van dag tot dag. Het voelde als een avontuur.

Maar ik ontdekte: zo'n vrijheid is onvrijheid. Ik kwam nogal eens vast te zitten: NU MOETEN er boodschappen gedaan worden, want straks zijn de winkels dicht. Had ik maar een studieplanning gemaakt, dan kon ik nu tenminste wel naar dat feestje. Enzovoort

Goede regels, een planning en afspraken kunnen speelruimte en vrijheid creëren. Die eenvoudige wijsheid zit ook in de 10 geboden. Ze beginnen met vrijheid en bevrijding. De geboden zijn er om bij de vrijheid te blijven. Word geen slaaf van andere goden, geen slaaf van je antiautoritair gedrag, geen slaaf van je wraakzucht of begeerten. De geboden voelen als beperking maar dienen mijn de vrijheid. Onvrijheid is vrijheid.

Vrij van mezelf

JANNEKE BURGER - NIEMEIJER ///

Zondagmorgen, een kerkdienst in mijn eigen geliefde gemeente. Ik zat wat te draaien op mijn stoel en voelde me allesbehalve vrij. Ik voelde me belemmerd. Door de gang van een traditionele gereformeerde dienst: de vaste plaats van de gebeden, de Geneefse psalmen en niet het minst door het avondmaalsformulier. Misschien waren het nog het meest mijn eigen gedachten en frustraties die me vastpinden en die ik niet leek te kunnen omdraaien.

Tussen alle orgelklanken was daar opeens de piano, de fluit, de stemmen. We zongen een avondmaalslied van Sela. Het eind sloeg opeens in. 'Door de kracht van Uw genade ben ik vrij.' Ik balde mijn vuisten en zong mee. Niet uit boosheid, maar om lichamelijk iets te uiten van die kracht die zo nodig is. Gods kracht maakt mij vrij. Gods genade maakt mij vrij. Van menselijke instituten en liturgieën. En nog het meest van mezelf.

Gelukkig zongen we deze regel vier keer.

Door de kracht van Uw genade ben ik vrij
Door de kracht van Uw genade ben ik vrij
Door de kracht van Uw genade ben ik vrij
Door de kracht van Uw genade
Ben ik vrij!

Meer bijdragen leest u op pag. 464-465

Geloof

DOOR HET GELOOF ONTVING DE HOER RACHAB DE VERKENNERS GASTVRIJ IN HAAR HUIS EN IS ZE NIET MET DE ONGEHOORZAME BEWONERS VAN HAAR STAD OMGEKOMEN.

Hebreeën 11:31

Zij geloofde, die hoer Rachab, maar wat eigenlijk?

De schrijver van Hebreeën vermeldt haar 'beroep' in zijn lijst van voorbeeldige gelovigen. Net als Jakobus, die 'Rachab, de hoer' ook prijst om haar geloof dat ze in daden omzette (Jak. 2:25). Anders dan Matteüs, die vermelding van alleen haar naam voldoende vindt in zijn geslachtslijst van de Heiland der wereld (Mat. 1:5).

Hebreeën en Jakobus hechten er blijkbaar aan om ons aan haar 'functie' te herinneren. Ze stond model voor het godloze Kanaän en zijn poortstad Jericho. En dat willen zij blijkbaar scherp contrasteren met haar geloof, dat redding betekende voor de verkenner en haarzelf en haar hele familie. Maar wat geloofde zij dan toch?

Jozua vertelt het ons (Joz. 2:8-11). 'Ik weet,' zegt ze tegen de mannen, 'dat de HEER dit land aan jullie gegeven heeft.' Gegeven *heeft*! 'Wij zijn doodsbang, want we hebben gehoord dat Hij de Rietzee voor jullie heeft drooggelegd om de farao te trotseren en dat jullie al met twee machthebbers in het Oosten hebben afgerekend.' Maar ja, 'de HEER, jullie God, is dan ook een God met macht in de hemel en op aarde.' Niet zo'n lokale god als de onze, met wat invloed in een stad, een regio, maar een God die hemel en aarde beheerst.

Haar opzienbarende verhaal is voor de spionnen voldoende om hun missie (Joz. 2:1) al bij de start af te breken (Joz. 2:23v)! Hun gastvrouw blijkt niet alleen het plan en de eerste wapenfeiten van de God van Israël te kennen, ze weet Hem ook feilloos te typeren: Hij heeft de hele wereld in zijn hand. Dus wat zullen wij dan nog, is haar conclusie.

Dat zullen we nog wel eens zien, zeggen haar stadgenoten. Ze zetten de achtervolging in en sluiten de poort. De schrik voor Gods volk, die – zoals beloofd in Exodus 23:27 – als een vloedgolf op hen af was gekomen, had hen al aangegrepen, en nu het blijkbaar menens wordt, rechten ze vloekend hun rug.

Maar hun stadgenote van de rosse buurt kende niet alleen die schrik, maar ook de God van die schrik: ze buigt voor Hem en smeekt Hem via zijn afgezanten om genade en redding.

Met gevaar voor haar leven trotseert Rachab eerst haar God-vijandige volk, vervolgens erkent ze compromisloos de macht van de Almachtige en zo mag ze straks haar redding en die van haar familie vieren in de gemeenschap van zijn verlost volk. Als moeder van Christus nota bene, en onze zuster in Hem!

Als dat geen bewijs is dat daadrijk geloof gezegend wordt (Jak. 2:24v)! Volhouden dus, broeders en zusters (Heb. 10:36v en 12:1v)!

*Als dat geen bewijs is dat
daadrijk geloof gezegend wordt!*

Mensen zijn geen handelswaar

TEKST: ANTONIE FOUNTAIN, DIRECTEUR VAN STOP THE TRAFFIK NEDERLAND ///

Dit jaar vieren we in Nederland dat het 150 jaar geleden is dat 'wij' de slavernij afschaften, en herdenken we de vele slachtoffers van slavernij die door Nederlands toedoen zijn gemaakt. Tijdens een recente bijeenkomst praatte ik met een groep mensen door over deze mijlpaal, en pas toen drong het tot mij door hoe lang de nasleep van dat verleden is.

De pijn is er nog steeds en koerst nog altijd diep. Racisme is een dagelijkse realiteit voor velen, ook in Nederland. Tel daarbij de economische achterstand op van de groepen die afstammen van voormalige slaven en hun gebrek aan *upward mobility*, en je hebt een vreselijke cocktail van historische gevolgen die maar door blijven etteren. Het is onder andere daarom dat ik schroom de vergelijking te trekken tussen het afschaffen van slavernij en de huidige praktijk van mensenhandel, ook wel 'moderne slavernij' genoemd. Toch doe ik dat bewust wel, onder andere omdat een maatschappij die niet leert van fouten uit het verleden, gedoemd is dezelfde fouten te herhalen.

Mensenhandel Bij mensenhandel denken we hier in Nederland al snel aan gedwongen prostitutie. Ook zien en horen we in de media regelmatig ver-

halen over uitbuiting in de landbouw, bijvoorbeeld in champignonkwekerijen en bij aspergetelers. Minder bekend zijn de problemen met *au pairs*, in de horeca en in de bouw. Naar schatting zijn er zo'n dertigduizend mensen in

'Naar schatting zijn er zo'n dertigduizend mensen in ons land

slachtoffer van mensenhandel'

ons land slachtoffer van mensenhandel. En dan hebben we het alleen nog maar over Nederland. Naar schatting zijn wereldwijd momenteel tussen de twintig en zeven-entwintig miljoen mensen slachtoffer van mensenhandel. Zij werken gedwongen in de prostitutie, in de productie van kleding en elektronica, en op koffie-, thee- en cacaoplantages.

Goedpraten Tot honderdvijftig jaar geleden werd slavernij met allerlei argumenten goedgepraat: het ging om het belang van de Nederlandse handel en om goedkope arbeidskrachten, die bovendien zo ver weg werkten, in andere werelddelen, dat het ons niet heel

direct raakte. Het meest hardnekkige argument was echter: zo zit het systeem nou eenmaal in elkaar.

Vandaag de dag worden dezelfde argumenten aangevoerd om mensenhandel goed te praten: goedkope arbeid om onze almaar groeiende vraag aan meer en goedkopere producten mogelijk te maken. De goedkoopste arbeidskrachten zijn nou eenmaal zij die je geen loon betaalt. En de slachtoffers, die kennen we niet; ze wonen in Afrika, in Azië, of werken verborgen achter ramen op de Wallen, in schuren en op de aspergevelden waar we toch niet komen. En wat kan ik er nou aan doen? Ik kan in mijn eentje het systeem toch niet veranderen? Mijn acties zouden slechts een druppel op een gloeiende plaat zijn.

In de buurt Met mensenhandel hebben we allemaal te maken, of we het nou leuk vinden of niet: door de kleren die we dragen en het voedsel dat we consumeren, maar ook in onze woonomgeving. Soms gebeurt mensen-

Wie zegt dat mensenhandel en uitbuiting niet bij mij, bij u in de buurt plaatsvinden? ///

handel letterlijk om de hoek: tot voor kort woonde ik met mijn gezin niet ver bij een bordeel vandaan. Sinds een aantal weken wonen we het platteland. Zijn we er daar verder van verwijderd? Ik betwijfel het. In de buurt kan ik ten minste drie plekken aanwijzen waar veel auto's geparkeerd staan met Poolse kentekens. De seizoenarbeiders wonen er in omgebouwde stallen. Wie zegt dat mensenhandel en uitbuiting niet bij mij, bij u in de buurt plaatsvinden? Mensenhandel pak je niet alleen aan door ter plekke in te grijpen. Niet alleen politie en justitie hebben daarin een taak. Mensenhandel is ook, en misschien wel vooral, een maatschappelijk probleem dat zal blijven bestaan zolang wij het toestaan, in de schappen van onze winkels, in onze dorpen en steden, hoe hard de politie ook haar best doet. Dietrich Bonhoeffer, de Duitse theoloog en verzetsheld, zei ooit: 'Het is niet onze taak simpelweg

de wonden te verbinden van hen die onder de wielen van onrecht terecht komen, maar juist om een spaak te drijven in het wiel zelf.'

Het slechte nieuws is dat we allemaal deel zijn van het probleem.

'Met mensenhandel hebben we allemaal te maken, of we het nou leuk vinden of niet'

Het goede nieuws is dat we allemaal een deel van de oplossing kunnen zijn, door ons koopgedrag aan te passen, door onze stem te laten horen bij bedrijven die producten elders inkopen en aan ons doorverkopen. We kunnen werken aan bewustwording bij de lokale en nationale overheid en opstaan in onze eigen omgeving en daar mensenhandel tegen te gaan.

STOP THE TRAFFIK

STOP THE TRAFFIK is een organisatie aanstuurt op *community action against trafficking*: de maatschappij die opstaat en zich inzet tegen mensenhandel. Methoden die de organisatie hanteert zijn bijvoorbeeld voorlichting geven aan taxichauffeurs over hoe ze mensenhandel kunnen herkennen bij hun klanten, hotels aansporen zich niet met hotelprostitutie in te laten, de politie bewust maken van mensenhandel en aandringen op beleid, en winkels aansporen om 'slaafvrije' producten te verkopen.

Verandering Dr. Phil, de 'huispsycholoog' van Oprah Winfrey, zegt altijd dat je pas een probleem kunt gaan oplossen als je erkent dat er een probleem is. Dat geldt ook hier: we moeten open en eerlijk het gesprek aangaan over moderne vormen van slavernij, en dat begint met de erkenning dat het bestaat. Tenzij we leren van de zwarte bladzijde uit onze geschiedenis die slavernij heet, zullen we gedoemd zijn om dezelfde fouten te blijven maken met mensenhandel nu. Gelukkig leert de geschiedenis ons ook dat verandering mogelijk is. Sterker nog: het is een van de weinige constanten. Geen enkel menselijk 'systeem' duurt eeuwig voort. Ook aan mensenhandel kan een einde komen. Daarvoor is het zaak dat wij als samenleving opstaan en er een einde aan maken.

Het koningshuis is de laatste jaren onverminderd populair, vooral vanwege het 'wij-gevoel' dat het oproept.

Veel protestantse christenen voelen zich om nog een reden verbonden met de Oranjes. De tekst van het Wilhelmus zit vol met verwijzingen naar onder andere de psalmen en getuigt bij vlagen van een doorleefd geloof. De gevluchte Prins van Oranje wordt in verband gebracht met David. En Nederland een klein beetje met Israël.

Oranjegevoel

TEKST: HANS-JAN ROOSENBRAND, PREDIKANT TE DELFT ///

In Delft studeren en werken veel mensen uit het buitenland. Onder hen bevinden zich christenen en niet-christenen. Onze kerk wil een gast-vrije gemeenschap zijn voor christenen uit andere landen. Wij proberen ook op een gastvrije manier de verbinding te maken met niet-christelijke buitenlandse studenten, waaronder veel Chinezen. Dat gebeurt onder andere door persoonlijke contacten in Nederlandse gastgezinnen en door onze kerkdiensten zo in te richten dat niet-Nederlandse studenten zich gezien weten, zich welkom voelen en aangesproken worden. En het gebeurt ook tijdens maandelijkse interculturele avonden in ons kerkgebouw.

Koningshuis Op een van deze avonden ging het over het Nederlandse koningshuis. Interessant voor veel buitenlandse studenten, omdat dit natuurlijk een

typerend Nederlands fenomeen is. En leuk voor de Nederlandse gemeenteleden – waaronder veel studenten – omdat het gaat over 'ons' koningshuis. Na een maaltijd deden we een quiz over het koninklijk huis in groepen van gemengde samenstelling (Nederlanders en niet-Nederlanders). Enkele internationale gasten hadden zich tot verbazing van anderen grondig verdiept in het onderwerp en wisten meer over het koningshuis dan sommige autochtone Nederlanders! De zondag erna werd in een van de kerkdiensten stilgestaan bij de relatie tussen christenen en overheden. In de kerk zaten vooral Nederlanders, maar ook Chinezen, Indiërs en bezoekers uit andere landen.

Verrijkend Het regelmatig ontvangen van buitenlandse gasten in kerkdiensten is een verrijkende ervaring. Niet in de laatste plaats omdat het je helpt om de Bijbel met een frisse blik te lezen en zo opnieuw te doordenken wat christen-zijn inhoudt. De vragen van een Chinees zijn vaak anders dan die van mij. En hoe normaal is het om in de kerk je nationale hymne te zingen? Natuurlijk valt er best iets voor te zeggen: God gaat een geschiedenis met volken, niet alleen met individuele personen. Wij zijn Nederlandse christenen, dat honoreren is een waarde. Maar we zitten in de kerk omdat we een christelijke gemeenschap zijn, niet omdat we Nederlanders zijn. Een van de bijzondere aspecten van de christelijke boodschap is

'We zitten in de kerk omdat we een christelijke gemeenschap zijn, niet omdat we Nederlanders zijn.'

nu juist dat het mensen verbindt: mensen van verschillende leeftijden, mensen uit verschillende sociale milieus en mensen uit verschillende landen en (sub)culturen.

Bijbelse hoofdlijn Toegepast op de vraag naar de relatie tussen de christelijke gemeenschap en overheden betekent dit bijvoorbeeld dat ik me als voorganger realiseer dat deze relatie van land tot land en van tijd tot tijd verschilt. En dat de vraag voor verschillende bezoekers van deze dienst op uiteenlopende manieren actueel is. Chinese christenen en burgers hebben een andere verhouding tot hun overheden dan christenen uit Pakistan, Egypte of Polen, om maar een paar voorbeelden te noemen.

Het betekent ook dat je gaat zoeken naar Bijbelse hoofdlijnen. Wat zegt God over overheden en regeringen? Hoe heeft Hij in de loop van de geschiedenis overheden in dienst genomen en hoe verschilde de positie van gelovige mensen in de meest uiteenlopende situaties? Bij deze Bijbelse hoofdlijnen denk ik vooral aan hoe het volk Israël om een koning vroeg en hoe God tegen de zin van Samuël tegemoetkwam aan deze wens. God maakte van het koningschap in Israël zelfs een belangrijk instrument. Hij beloofde David dat er altijd iemand van zijn familie op de troon van Israël zou zitten. Een belofte die op een bijzondere en ongedachte manier vervuld werd door de komst van Jezus.

Troonswisseling In Handelingen 1 lezen we dat de leerlingen van Jezus zich na Pasen voorbereiden op een troonswisseling. Jezus had hier zelf aanleiding toe gegeven door na Pasen met hen te spreken over 'het koninkrijk van God' (Hand. 1:3). Zij vragen aan de opgestane Jezus: 'Heer, gaat u dan binnen afzienbare tijd het koningschap over Israël herstellen?' (Hand. 1:6) Deze vraag sluit aan bij eerdere verwach-

tingen van de volgelingen van Jezus (en van veel Joden), dat er in de toekomst een leider te verwachten was, de Messias, die Israël zou bevrijden van de onderdrukkers en zo het koninkrijk van God zou vestigen. De reactie van Jezus op de vraag van de leerlingen is opvallend. Jezus corrigeert de verwachting niet, maar vraagt geduld. En inzicht in de manier waarop dat zal gebeuren. Onze grootste leider blijkt een bijzondere Koning: één die zelf heeft geleden, is gestorven en weer opstond uit de dood. Deze Koning stuurt nu zijn boodschappers rond: 'Wanneer de heilige Geest over jullie komt, zullen jullie kracht ontvangen en van mij getuigen in Jeruzalem, in heel Judea en Samaria, tot aan de uiteinden van de aarde' (Hand. 1:8).

Koninkrijk van God In enkele van zijn brieven werkt Paulus de gevolgen van Jezus' koningschap voor gelovige mensen vervolgens verder uit. Hij schrijft bijvoorbeeld dat gelovigen burgers zijn van een hemels koninkrijk (Fil. 3:20). En hij geeft praktische aanwijzingen voor het leven van de christenen in het Romeinse rijk (o.a. Rom. 13; 1 Tim. 2:2). In het koninkrijk van God gaat het om een leven door de Geest van God. Soms zie je gelovigen dan gebruikmaken van wereldse rechten. Paulus bijvoorbeeld beroept zich op de keizer als hij wordt beschuldigd door de Joodse leiders. Maar dat beroep staat in dienst van het getuigenis dat Jezus is opgestaan! Er zijn ook situaties waarin gelovigen bewust afzien van bepaalde rechten. Jezus zei het zelf al tegen Pilatus: 'Mijn koningschap hoort niet bij deze wereld' (Joh. 18). Tegen Petrus, die zich wilde verzetten tegen de onrechtmatige arrestatie van Jezus, zei Hij: 'Steek je zwaard terug op zijn

plaats. Want wie naar het zwaard grijpt, zal door het zwaard omkomen.' Jezus voegde hier veelzeggend aan toe: 'Zou ik de beker die de Vader mij gegeven heeft niet drinken?'

De HEER regeert In situaties waarin christenen in de minderheid zijn of zelfs vervolgd worden, is het de kunst om als christenen de overheden te respecteren en aan te spreken op hun verantwoordelijkheid als dienaars van God. In tijden van vrijheid is de uitdaging anders: verwacht van overheden en koningshuizen

niet te veel en gebruik de vrijheid die je als christen hebt vooral om te getuigen van het koninkrijk van God.

Deze gezamenlijke manier van Bijbellezen inspireert. Je ziet nieuwe aspecten van de grootheid van Gods werk in deze wereld. Het voorkomt dat je als Nederlandse christen in 2013 jouw eigen omstandigheden zomaar inleest in de situatie waarover Paulus schrijft. Je voelt je op een nieuwe manier verbonden met christenen uit andere landen, met wie je samen in de kerk zit en luistert naar Gods Woord.

In zo'n internationaal gezelschap ligt het niet voor de hand om het volkslied te zingen. Het Wilhelmus zingen in de kerk zorgt soms voor gevoelens van vervreemding bij christenen uit andere landen. Maar we kunnen bijvoorbeeld wel samen de woorden van Psalm 2 zingen (in het Engels):

'Take heed, O rulers of the earth, and hear. Be wise, O kings, and let his edict warn you. Rejoice with trembling; serve the LORD with fear.'

Of andere liederen in de stijl van Psalm 93: de HEER regeert!

'In zo'n internationaal gezelschap ligt het niet voor de hand om het volkslied te zingen.'

Nog beter **de kerken** dienen

TEKST: MAARTEN BOERSEMA, THEOLOOG EN FREELANCE TEKSTSCHRIJVER ///

D.V. op 1 september a.s. gaat het Praktijkcentrum voor Theologie en Gemeenteopbouw van start, een initiatief van de Theologische Universiteit Kampen, de Gereformeerde Hogeschool Zwolle en Deputaten OOG (Ondersteuning Ontwikkeling Gemeenten). De drie partners hopen in deze nieuwe organisatie hun onderzoek en dienstverlening te integreren en zo de kerken nog beter van dienst te zijn.

Het huidige Centrum Dienstverlening (onder auspiciën van het Deptaatschap OOG) gaat in dit nieuwe Praktijkcentrum op. 'Het is dus niet zo dat we per 1 september opeens iets heel nieuws gaan doen,' zegt Jan van der Eijk, voorzitter van deputaten OOG en nauw betrokken bij de oprichting van het Praktijkcentrum. 'We gaan verder met waar we al mee bezig waren, maar op een nog betere manier. Straks is er één organisatie en dat zorgt voor meer slagkracht en een beter aanbod van producten en diensten aan onze "klanten". Door effectiever samen te werken kan ook de bijdrage van de kerken aan de kosten van dienstverlening worden teruggebracht.'

Samenwerking Van der Eijk benadrukt dat de drie partners die zich verenigen in het Praktijkcentrum in de afgelopen jaren op programmatisch gebied al samenwerkten, maar dat ze per 1 september ook op organisatorisch niveau de handen ineen slaan. 'Onze inzet is dat gemeenten die voorheen bij de GH, de TU of het Centrum Dienstverlening aanklopten, nu terecht kunnen bij het nieuwe Praktijkcentrum. Daarmee hebben ze snel toegang tot een breed pakket van vaardigheden, diensten en producten.'

De medewerkers van het centrum gaan zich bezighouden met praktisch-theologisch onderzoek, met het in kaart brengen van ontwikkelingen in de kerken en met het geven van trainingen en concrete adviezen. 'Ook dit is niet nieuw,' aldus Van der Eijk. 'In de afgelopen jaren werden de kerken al door de straks samenwerkende partijen ondersteund. Een voorbeeld daarvan is de ontwikkeling van een module die kerken helpt bij het gesprek tussen gemeentelieden over diversiteit in opvattingen en belevingen. Een ander voorbeeld is de ontwikkeling van een kerkspiegel waarmee in kaart gebracht kan worden wat er in een gemeente speelt.'

Behoeftenonderzoek Van der Eijk zegt verder dat het straks van belang is om te weten wat er in de kerken leeft, want het centrum wil en moet gevoed worden door de praktijk. 'Daarom is er bijvoorbeeld ook gestart met een behoeftenonderzoek. In een aantal regio's worden gesprekken gevoerd met mensen in de kerk om in kaart te brengen met wat voor zaken zij te maken hebben en op welke gebieden men ondersteund willen worden.' Behalve inzicht krijgen in de behoeften van de kerken wil het Praktijkcentrum ook toegang krijgen tot de denk- en daad-

Jan van der Eijk, voorzitter deputaten OOG ///

kracht van de gemeentelieden. 'Ik stel me voor dat het Praktijkcentrum een spin is in het web van netwerken van gemeentelieden die actief zijn op het gebied van missionaire projecten, jeugd- en jongerenwerk, revitalisering van kleinere gemeenten en dergelijke.'

Het Praktijkcentrum zal op verschillende manieren met de achterban communiceren. 'De bezinning moet vanuit het Praktijkcentrum ook haar weg naar de kerk vinden en dat doe je niet alleen door artikelen en brochures te schrijven, maar ook door trainingen te geven, adviseringstrajecten te starten, seminars en netwerkbijeenkomsten te organiseren, en via internet voorlichting te geven. En wie weet wat er allemaal niet nog meer mogelijk is.'

Laat je niet ophouden

TEKST: JACOB GLAS, PREDIKANT TE MAASTRICHT ///

Na een vernietigende tornado zoekt een Amerikaan op de plek waar zijn huis heeft gestaan naar spullen die nog bruikbaar zijn. Een verslaggever vraagt hem of hij gaat verhuizen. Nee, luidt het antwoord, dit is mijn thuis. Even verder vertelt een vrouw dat ze blij is dat zij en haar gezin nog in leven zijn. Ook zij scharrelt tussen het puin van wat korte tijd daarvoor nog haar huis was. Later tijdens het journaal komt er een vrouw in beeld die haar emoties nauwelijks de baas is. Ze vertelt dat de hypotheeklast zwaar op haar drukt. Ze kan zich geen extraatjes meer veroorloven. Met verdriet in haar stem zegt ze dat ze geen plezier meer heeft in haar leven.

Alle drie deze mensen worden met tegenslag geconfronteerd maar gaan door op de plek die hun gegeven is; dat is hun thuis. Zij geven niet op, omdat ze niet anders willen of omdat ze niet anders kunnen.

Het christelijk geloof werkt op een vergelijkbare manier. Het kan zelfs sterker worden wanneer het op de proef gesteld wordt, en nog sterker wanneer beproeving de normaalste zaak van de wereld is.

De volgende zin uit het bevestigingsformulier voor ouderlingen en diakenen getuigt in dit verband van realiteitszin: 'Schenk hun uw genade, dat zij in hun arbeid trouw mogen voortgaan, zonder zich te laten ophouden door moeite en verdriet of vervolging van de wereld.'

Jezus vertelde zijn leerlingen al dat het verloochenen van jezelf en het dragen van een kruis de normaalste zaak van de wereld is voor ieder die Hem wil volgen. Tegenslag en verdriet, pijn en vervolging zijn voor wie Hem volgen eerder regel dan uitzondering. In het gebed voor ouderlingen en diakenen klinkt dan ook door dat ze niet moeten vergeten hoe hun leven is, maar dat ze desondanks hun werk als ambtsdrager kunnen blijven doen.

Toch kan een christen bij het volgen van Christus weerstand voelen en terugdeinzen voor de gevolgen van het aanvaarden van een bijzondere opdracht. Van nature zoeken wij een zorgenvrij leven. Daarom wordt in het gebed juist gevraagd of God de genade van de volharding wil schenken. Alleen Hij kan ons op plekken brengen waar we uit onszelf liever niet willen zijn. Laat Hij maar geven wat we nodig hebben, dan kunnen wij hem teruggeven wat Hij ons eerst heeft geschonken. Er moet wel sprake zijn van een uitzonderlijke situatie als een christen ontheffing vraagt van een bijzondere opdracht. Want je roeping is je thuis.

WWW.DEREFORMATIE.NL

Het thema van dit nummer – slavernij en vrijheid – is samen met Opbouw uitgewerkt. Een deel van de thema-artikelen verschijnt in beide bladen. De website van De Reformatie biedt deze keer bovendien nog een paar extra artikelen: *De kerk in de strijd tegen slavernij* (over International Justice Mission) door Henk Jan Kamsteeg, *Slavernij in de films van Steven Spielberg* door Bart Cusveller en *Apartheid door de ogen van zendelingen* door Jordi Kooiman.

Op de website kunt u ook een reactie geven op dit nummer als geheel of op afzonderlijke bijdragen. Ook kunt u reageren op de volgende stelling:

Dit nummer is voorlopig even het laatste dat in uw brievenbus glijdt. Op 9 augustus mag u het volgende nummer verwachten, dat gewijd is aan het thema: christen-zijn op je werk. Daarna volgen deze thema's: hoe verhoudt een christen zich tot de macht die economie in deze wereld heeft, hoe blijf je een vrij mens? (23 aug.); Verhalen in pastoraat en prediking (6 sept.). Vragen bij deze en suggesties voor andere thema's zijn altijd welkom bij de redactie. U kunt ze mailen naar redactie@dereformatie.nl.

De slavernij is helemaal niet afgeschaft, alleen van gedaante veranderd.

Bevrijdingsfestival

PETER HOMMES ///

Een aantal jaren heb ik in Wageningen gewoond. Ieder jaar werd op 5 mei het Bevrijdingsfestival gevierd. Allerlei soorten muziek op verschillende podia, een stad vol mensen, eten, geuren.

En in al dat gefeest was er ieder jaar een bijzonder moment: het veteranendefilé. Oude mannen en vrouwen die door Wageningen liepen, reden of werden voortgeduwd, vaak behangen met medailles. De een lachte vriendelijk, de ander keek onverschrokken.

Langs de kant van de weg werd er geklapt en gezwaaid uit respect voor deze veteranen, die gevochten hebben voor vrijheid. Zo wordt ieder jaar gevierd dat er vrijheid is.

Ik heb zelf nooit oorlog meegemaakt. Maar ik besefte ieder jaar dat ik kon feesten en dansen dankzij deze mannen en vrouwen.

Ik kan in alle vrijheid nu werken, mijn vrouw en kinderen liefhebben, in alle openheid hen christelijk opvoeden. Ik mag in alle openheid mijn geloof belijden en mijn Heer aanbidden.

Echte vrijheid gaat voor mij nog dieper. Het is de vrijheid die ik vind bij Christus, die mij telkens weer bevrijdt van zonde en zondige patronen; die mij telkens weer laat ademen in de ruimte van Gods genade; die de macht van de duivel verbreekt.

Vrijheid – dat is vrij kunnen ademen in de wereld van God.

Nieuwe gedachten, andere verlangens

BAS LUITEN ///

Ik moet er niet aan denken dat ik als slaaf zou moeten werken. Al zeggen mijn gezinsleden wel eens, dat het verschil niet heel groot zou zijn. Maar dat is een grapje. Want ik heb de vrijheid mijn eigen werk te kiezen dat past bij mijn mogelijkheden en waar ik plezier in heb. Een slaaf wordt niet alleen lichamelijk maar ook geestelijk mishandeld, volledig overgeleverd aan de wensen en de grillen van zijn baas. Dat gebeurt op grote schaal. Ik denk aan meisjes die met valse beloften naar Nederland zijn gelokt om hier te verdwijnen in de gedwongen prostitutie. Ik denk ook aan vervolgte christenen die als gevangene slavenwerk moeten verrichten. Hun aardse leven wordt totaal verwoest. Ik ben zielsblij dat mij dit niet overkomt. Toch is mijn vrijheid meer. Mijn vrijheid is in Christus, onder alle omstandigheden. Hij bevrijdt mij uit een leven zonder perspectief, waarin anderen soms argeloos vastzitten. Hij bevrijdt mij van een bestaan zonder God. Hij maakt mij vrij van mijn zonden en ook van zondig gedrag van anderen. Hij geeft mij nieuwe gedachten en andere verlangens, uit God, door zijn Geest. Het is een vrijheid die voortdurend wordt bedreigd, maar die niemand kan afpakken.

Ik vecht omdat ik vrij ben

HANS SCHAEFFER ///

Als ik nadenk over vrijheid en slavernij, denk ik ook aan Galaten 5:1. 'Christus heeft ons bevrijd, zodat wij in vrijheid zouden leven; houd dus stand en laat u niet opnieuw een slavenjuk opleggen.' Ik wil God prijzen om de grote oorlog die Hij voert. God zelf zorgt voor oorlog, zo staat er in Genesis 3: 'Ik zal vijandschap zetten...'. Als wij slaven van de zonde geworden zijn, gaat God zijn bevrijdingsstrijd voeren. Vervolgens worden er ook mensen bevrijd – God zij dank. Een oude zuster stierf na een lang leven met grote teleurstelling en moeite, maar met een glimlach en vol Godsvertrouwen. Een meisje deed belijdenis, terwijl haar vader en broers geen stap meer in een kerkgebouw willen zetten. Na veertien jaar aarzelen en gesprekken voeren wordt een man van vijftig jaar gedoopt. Zomaar drie verhalen die ik in de afgelopen drie maanden hoorde. Toch is en was hun leven vol strijd. Tegen zichzelf, tegen herinneringen, tegen anderen – tegen satan. Het geweldige evangelie is hierin: ik vecht als christen niet voor mijn eigen vrijheid. Ik vecht omdat ik door Christus bevrijd ben om dit gevecht aan te kunnen.

Zuinig zijn op vrijheden

JAN WESTERT ///

Het verlangen naar godsdienstvrijheid leidde in ons land ooit tot politieke vrijheid. De Unie van Utrecht (1579) heeft daartoe een belangrijke aanzet geleverd. Zij zorgde voor gewetensvrijheid voor ieder. Niemand mocht overlast ondervinden vanwege zijn religieuze opvatting. Vrijheid voor openbare godsdiensttoefening heeft nog een paar eeuwen op zich laten wachten vanwege de voorkeursbehandeling van de gereformeerden. In de grondwet is de vrijheid van godsdienst uiteindelijk robuust geregeld in een recht voor allen.

Met de opkomst van niet-christelijke religies doet dat recht soms zelfs pijn. Een moskee is het teken van de nabije islam. Als islamitisch onderwijs een eigen richting wordt, is dat uitvoering geven aan de vrijheid van onderwijs. Christelijke politiek moet staan voor het grondwettelijk recht voor allen; niet slechts voor het behoud van de eigen verworvenheden. Dat is een basaal uitgangspunt voor het christelijk vrijheidsdenken. Tolerantie zorgt voor gelijkberechtiging van minderheden. De kunst van de meerderheid is niet jouw wil opleggen, maar het recht van

minderheden borgen.

Dit aspect staat onder druk door het seculier-liberalistische denken. Non-discriminatie lijkt steeds meer de voorkeur te worden naar de andere basale grondrechten. De SGP heeft dat met het vrouwenstandpunt ervaren. En als scholen geen vrijheid zouden hebben in hun benoemingsbeleid, klinkt daarin de stem door van een meerderheid die het besef van zelfbeperking ter wille van de minderheid niet meer ziet. Zuinig zijn op grondwettelijke vrijheden vraagt om ze scherp te borgen.

TEKST: ROB VAN HOUWELINGEN, TU KAMPEN ///

BOEKENTIP

Arie Zwiep, universitair docent aan de Vrije Universiteit, heeft een tweedelige inleiding in de Bijbelse hermeneutiek gepubliceerd¹. Hermeneutiek is, kort gezegd, de kunst van het interpreteren. Het gaat hier om een *historische* inleiding. Maar lessen trekken uit het verleden is niet verkeerd.

Het eerste deel behandelde de periode tot aan de twintigste eeuw. In dit tweede deel maakt Zwiep duidelijk hoe de hermeneutiek zich emancipeerde van een hulpwetenschap ten dienste van de (christelijke) exegese van de Bijbelse geschriften naar een allesomvattende discipline die funderend is voor de geesteswetenschappen, met als gevolg dat de Bijbelse hermeneutiek bijna overwoekerd raakte. Behalve theologen als Barth en Bultmann komen ook filosofen als Gadamer, Wittgenstein en Ricoeur voorbij. Toch weet Zwiep voortdurend voeling te houden met de uitleg van de Bijbel. Jammer dat de zogeheten 'heilshistorische school' door hem niet wat positiever gewaardeerd wordt. Voor wie vreest dat bij zoveel verschillende modellen en perspectieven geen enkele uitleg meer vaststaat, trekt Zwiep een

geruststellende conclusie. Er blijkt voldoende stabiele basis te zijn om zinnige uitspraken te doen over de betekenis van Bijbelse teksten, over de legitimiteit en validiteit van sommige interpretaties en de absurditeit van andere. Daarmee kunnen we voorlopig vooruit!

Arie Zwiep, *Tussen tekst en lezer*.

Een historische inleiding in de bijbelse hermeneutiek. Deel II: Van moderniteit naar postmoderniteit. Amsterdam (VU University Press), 2013. 573 pagina's, € 39,95.

¹ Zie voor een bespreking van deel 1 *De Reformatie* jrg. 85 nr. 12, 19 dec. 2009, pag. 182

Wilt u ook een recent verschenen boek onder de aandacht van de lezers van De Reformatie brengen? Mail uw boekentip naar redactie@dereformatie.nl

RELATIE GKV EN HET JOODSE VOLK

Yachad is de organisatie in de Gereformeerde kerken (vrijgemaakt) die zich inzet voor de ondersteuning van de evangelieverkondiging onder het Joodse volk. Daarbij zijn er twee werkrichtingen: er worden contacten onderhouden met Christusbelijdende Joden en gemeentes in Israël en enkele concrete lokale evangelisatieprojecten in dat land gefinancierd; en tegelijk wordt geprobeerd in de GKv de liefde voor het Joodse volk levend te houden en te stimuleren. Op vrijdag 4 oktober organiseert Yachad in samenwerking met de Theologische Universiteit (Broederweg) Kampen een studiedag over de relatie tussen de GKv en het Joodse volk. De bijeenkomst wordt gehouden in het gebouw van de Theologische Universiteit in Kampen (TUK) en begint om 15.30 uur. Belangstellenden kunnen zich vooraf aanmelden als deelnemer. Ga voor meer informatie en aanmelding naar www.yachad.nl.

MULTIMEDIAMATERIAAL BESCHIKBAAR

De website www.opkijken.nl is vernieuwd. De website bevat filmpjes, geluidsfragmenten, PowerPoint-presentaties, afbeeldingen en PDF-bestanden die bedoeld zijn om allerlei werk in de kerk te ondersteunen. Het materiaal op www.opkijken.nl is gekoppeld aan Bijbelhoofdstukken en catechismuszondagen en is geschikt voor gebruik in kerkdiensten en Bijbelstudieverenigingen. Daarnaast is er op Opkijken.nl een zogenaamd portal ingericht voor catecheten. Ook wordt er gewerkt aan portals voor andere specifieke doelgroepen: beamerteams en mensen

met een beperking. Materiaal kan door bezoekers op verschillende manieren doorzocht worden: via zoektermen, door het aanklikken van trefwoorden of door te bladeren in categorieën.

TRAININGSEVENT 'DICHTERBIJ JONGEREN'

Youth for Christ organiseert op 28 september een trainingsevent. Het Trainingsevent is speciaal bedoeld voor kerkelijke jongerenwerkers, jeugdouderlingen, jeugdleiders en voorgangers. Je blijft op de hoogte van de laatste ontwikkelingen in het jongerenwerk en je komt in contact met andere jeugdleiders. Het thema is 'Dichterbij jongeren'. Er zullen verschillende workshops te volgen zijn, waaronder een van Anko Oussoren, adviseur bij Centrum Dienstverlening Gereformeerde Kerken. Meer informatie is te vinden op de website van Youth for Christ: www.yfc.nl.

'MICHA' WERKT DOOR

De Micha Cursus en Micha Young zijn praktische hulpmiddelen voor diaconieën om gemeentelieden te stimuleren tot een diaconale en duurzame levenshouding. Deelnemers leren hoe ze 'Goed en recht' kunnen doen in hun eigen leven. Daarnaast is er de jaarlijkse Micha Zondag waarin duizenden kerken wereldwijd samen stil staan bij armoede en onrecht. Dit jaar onder de titel: 'Ik hoor jullie klacht'. De bedoeling is om vervolgens met die kennis ook daadwerkelijk te werken aan gerechtigheid. Het kerkenpakket is vanaf juli te downloaden via www.michazondag.nl.

De volgende data staan gepland in 2013:

- woensdag 28 augustus: Micha Cursus instructie-avond, Amsterdam
- woensdag 11 september: Micha Cursus

instructie-avond, Zwolle

- zaterdag 28 september: Micha Young instructie-ochtend op het YFC Trainingsevent, Woerden
- zondag 20 oktober: wereldwijde Micha Zondag

Aanmelden voor een instructiebijeenkomst of meer informatie opvragen kan via www.michanederland.nl.

RAAD VAN ADVIES IN PREDIKANTSZAKEN OFFICIEEL VAN START

Al vele jaren werken diverse instanties binnen onze kerken samen op het gebied van scholing, regelingen en begeleiding van predikanten. Maar sinds de laatste synode in Harderwijk is aan onderlinge afstemming en coördinatie meer structuur gegeven. In 2012 is dit in onderling overleg voorbereid door Predikantenvereniging | cgmv, Theologische Universiteit Kampen, Steunpunt Kerkenwerk, Deputaten Probleembehandeling en Vereniging VSE. Met veel enthousiasme hebben deze partijen tot doel gesteld elkaar scherp te houden bij het uitoefenen van de taken gericht op de ondersteuning van predikanten. Daaronder valt uiteraard ook de advisering aan kerken rondom predikantszaken. Dit gestructureerd overleg dwingt tot elkaar tijdig informeren, naar elkaar luisteren, te komen tot onderlinge beleidsafstemming en waar mogelijk gezamenlijk (organisatie-overstijgende) zaken gecoördineerd in beweging te brengen.

In de toekomst zal de Raad van Advies de kerken en predikanten over diverse onderwerpen nader informeren. Voor meer informatie: J. Los (voorzitter), 06-53846776 Bureau Steunpunt Kerkenwerk, 038-4270455 of info@steunpuntkerkenwerk.nl